

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK Sigurnosni i mirovni studij

**NEEKSPLODIRANA UBOJNA SREDSTVA KAO
SIGURNOSNA PRIJETNJA U
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOM KANTONU**
-magistarski rad-

Kandidat/kinja
Šoljić Amina
Broj indeksa 676/2

Mentor
Prof.dr. Bajramović Zlatan

Sarajevo, (juli,2023)

Izjavljujem da sam ovaj rad radila samostalno koristeći se navedenom literaturom.
Izražavam zahvalnost svom mentoru Prof. dr. Zlatanu Bajramoviću na pruženoj stručnoj pomoći prilikom izrade rada.

Velika zahvalnost pripada mom suprugu Amiru, djeci Ilhani i Imranu, roditeljima ocu Neđadu i majci Merimi, sestri Lamiji, bratu Ahmetu i ostaloj rodbini, na njihovoj neizmjerljivoj podršci tokom mog studiranja. Bez njih sav ovaj uspjeh ne bi bio moguć.

Amina Šoljić

POPIS SKRAĆENICA

- BHMAC- Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini
- HNK- Hercegovačko neretvanski kanton
- CZ- Civilna zaštita
- OS BiH- Oružane snage Bosne i Hercegovine
- UES- Operacija uklanjanja eksplozivnih sredstava
- NUS – Neeksplozirana ubojna sredstva

Sadržaj

POPIS SKRAĆENICA	4
UVOD	7
I DIO - METODOLOŠKI OKVIR.....	10
2.1. Predmet i cilj istraživanja.....	10
2.2. Teorijska osnova istraživanja	10
2.3. Ciljevi istraživanja.....	11
2.3.1. Naučni cilj istraživanja.....	11
2.3.2. Društveni ciljevi istraživanja.....	11
2.4. Sistem hipoteza	11
2.4.1. Generalna hipoteza	11
2.4.2. Pomoćna hipoteza	11
2.5. Metoda istraživanja	12
2.5.1. Metode i sredstva	12
2.5.2. Prostorno određenje predmeta istraživanja	12
2.6. Vremenski plan istraživanja	12
2.7. Kratko obrazloženje preliminarnog sadržaja rada po dijelovima i cjelinama.....	12
II DIO – TEORIJSKI OSVRT	14
3. POJAM NEEKSPLODIRANIH UBOJNIH SREDSTAVA.....	14
3.1. Definisane neeksplodiranih ubojnih sredstava.....	14
3.2. Vrste neeksplodiranih ubojnih sredstava.....	16
3.3. Rizično i pravilno ponašanje	18
3.4. Pojam minskog polja.....	19
3.5. Razminiranje (deminiranje).....	20
4. OPASNOSTI OD NEEKSPLODIRANIH UBOJNIH SREDSTAVA	22
5. NEEKSPLODIRANA UBOJNA SREDSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	24

5.1. Istorijat neeksploziviranih ubojnih sredstava u Bosni i Hercegovini – Organizacija BHMACH	24
5.2. Opis trenutnog stanja neeksploziviranih ubojnih sredstava u Bosni i Hercegovini	27
5.3. Zakonski okvir	29
5.3. Dostupni statistički podaci – Źrtve neeksploziviranih ubojnih sredstava kroz godine u Bosni i Hercegovini	32
5.4. Neeksplozivirana ubojna sredstva u HNK	34
III DIO – EMPIRIJSKI DIO	37
6. REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŹIVANJA	37
6.1. Opis istraŹivanja	37
6.2. Prezentacija rezultata istraŹivanja	38
6.3. Ograničenja istraŹivanja	57
6.4. Prijedlozi za dalja istraŹivanja	58
7. SMJERNICE ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA NEEKSPLOZIVIRANIH UBOJNIH SREDSTAVA U HNK	59
8. ZAKLJUČAK	60
LITERATURA	62
PRILOG 1. ANKETNI UPITNIK	65
PRILOG 2. POPIS SLIKA	68
PRILOG 3. POPIS GRAFIKONA	69
PRILOG 4. POPIS TABELA	70

UVOD

Tema magistarskog rada je „Neeksplozivna ubojna sredstva kao sigurnosna prijetnja u Hercegovačko-neretvanskom kantonu”.

U prvom dijelu rada pisat ćemo o sistemu zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini. Ustaljena praksa svake države je da preuzme odgovornost za zbrinjavanje žrtava i pružanje blagovremene pomoći u vanrednim situacijama koje se dese na njenoj teritoriji. Sam sistem zaštite i spašavanja BiH je oblik pripremanja i učešća subjekata zaštite i spašavanja u reagiranju na katastrofe i velike nesreće, kao i organiziranje, pripremanje i sudjelovanje operativnih snaga zaštite i spašavanja u prevencije, reagiranju na katastrofe i otklanjanje mogućih uzoraka i posljedica katastrofa.

Pojam sistem zaštite i spašavanja nalazi svoju upotrebu u institucijama na državnom nivou koje su uspostavljene u cilju koordinacije rada postojećih entitetskih agencija civilne zaštite, odnosno izgradnje kompleksnog i sveobuhvatnog sistema zaštite i spašavanja. Stoga ćemo za potrebe ovoga istraživanja više koristiti pojam civilne zaštite koji je još uvijek u znatno široj upotrebi, a ujedno se odnosi i na zvanične nazive institucija koje djeluju u ovom sektoru. Civilna zaštita u savremenom društvu predstavlja dio vladinog sigurnosnog sektora u cjelokupnom sistemu zaštite i spašavanja. Ona je planski, organizirani dio sistema zaštite od prirodnih i drugih nesreća koji obuhvata organiziranje, pripremanje i učešće građana i drugih subjekata na zaštiti i spašavanju ljudi, materijalnih dobara i životne sredine od elementarnih nepogoda, drugih nesreća većih razmjera i ratnih dejstava. Pored svog preventivnog djelovanja, civilna zaštita ima značajnu ulogu u kriznim situacijama, kao što su prirodne i tehničko-tehnološke nesreće, različiti vojni konflikti i druge nesreće. Gdje je koncentracija moći odlučivanja? Kakve snage i sredstva civilne zaštite stoje na raspolaganju u slučaju kriza u Bosni i Hercegovini? Odgovore na ova pitanja pokušat ćemo da damo kroz procjenu organizacije kapaciteta civilne zaštite u Bosni i Hercegovini.

Dejtonskim ustrojstvom BiH od 1995. godine do donošenja Zakona o ministarstvima i drugim tijelima uprave u Bosni i Hercegovini, civilna zaštita je bila organizirana na nivou entiteta, a potom i na nivou Brčko Distrikta. Prvi elementi državne strukture i upravljanja sa državnog nivoa pojavili su se uspostavom Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine 2003. godine, tj. njegove organizacijske jedinice (Odsjeka, a nakon nekog vremena Sektora za civilnu zaštitu), odnosno sadašnjeg Sektora za zaštitu i spašavanje, o tome ćemo detaljnije u nastavku rada pisati.

Entiteti i Distrikt Brčko imaju izvornu nadležnost u uređenju, planiranju, organiziranju, finansiranju, provođenju zaštite i spašavanja. Temelje organizacije civilne zaštite čine četiri utvrđena organizacijska i menadžerska nivoa, a to su:

1. državni nivo (Ministarstvo sigurnosti - Sektor za zaštitu i spašavanje);
2. entitetski nivo i Brčko Distrikt (Federalna uprava civilne zaštite, Republička uprava civilne zaštite i Odjel javne sigurnosti Brčko Distrikta);
3. kantonalne uprave civilne zaštite; i
4. općinske službe civilne zaštite.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 2003. godine uspostavljenom Ministarstvom sigurnosti BiH povjerilo mandat ovom resornom ministarstvu da između ostalog koordinira i oblast zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini.

Ministarstvo sigurnosti, kroz Sektor za zaštitu i spašavanje, obavlja stručne i sve druge administrativne poslove u oblasti zaštite i spašavanja. Sektor za zaštitu i spašavanje formiran je 2004. godine, a sačinjavaju ga tri odsjeka:

1. Odsjek za međunarodnu saradnju i koordinaciju,
2. Odsjek za strateško planiranje, mjere zaštite i spašavanja i Odsjek za strukturu i obuku) i
3. Operativno-komunikacijski centar BiH - 112.

Kroz Sektor za zaštitu i spašavanje unaprijeđena je koordinacija svih struktura sistema zaštite i spašavanja Bosne i Hercegovine kao i međudržavna koordinacija sa susjednim državama i uspostavljeni uvjeti za brz i neometan prelazak granice snaga i sredstava zaštite i spašavanja prilikom traženja i pružanja međunarodne pomoći u slučaju prirodnih ili drugih nesreća.

U skladu sa članom 16. Okvirnog zakona, na državnom nivou osnovano je Koordinacijsko tijelo Bosne i Hercegovine, stručno operativno tijelo Vijeća ministara, te kao što i sam njegov naziv upućuje, ono ima primarno koordinacijsku ulogu na državnom nivou i koordinira aktivnostima zaštite i spašavanja na cijelom području BiH, dok su niži nivoi zaduženi za rukovođenje. Sačinjava ga 9 članova Vijeća ministara BiH, po pet članova predstavnika entitetskih vlada i člana predstavnika Vlade Brčko distrikta. Sve će biti šire obrađeno u radu, gdje ćemo pisati i o BHMACH-u njegovim funkcijama, strukturi i nadležnosti.

U drugom dijelu magistarskog rada bavit ćemo se neeksplozivnim ubojnim sredstvima, statistici i području zagađenosti. Posljedice ratnih dešavanja na teritoriji Bosne i Hercegovine je veliki broj zaostalih neeksplozivnih ubojnih sredstava, koja iz dana u dan odnose nove žrtve. Što je najvažnije moramo znati da svaka mina može ubiti ili teško raniti, znači nema bezopasnih mina. Mine, neeksplozivna municija i improvizovana eksplozivna sredstva punjena su snažnim eksplozivima koji ubijaju ili ranjavaju na velikim udaljenostima čak do 200 metara i više. Mogu ekplodirati i na najmanji dodir. Ne smijemo sami vršiti razminiranje, to obavljaju organizacije koje su akreditovane od strane nadležne institucije.

Prema podacima Centra za uklanjanje mina u BiH (BHMACH), pretpostavlja se da u BiH još uvijek ima više od 80.000 neeksplozivnih mina i drugih ubojitih eksplozivnih sredstava, mahom na nekadašnjim linijama razgraničenja, što BiH čini vodećom po broju zaostalih mina u Europi. Pretpostavlja se da kontaminiranost minama utiče na čak 15% stanovništva u BiH, a od mina i ubojitih eksplozivnih sredstava u posljednjih 20 godina stradalo je više od 1.700 ljudi, od čega više od 600 smrtno. Smrtno je stradao i 51 deminer.

Raspored sumnjive površine na području Hercegovačko-neretvanskog kantona 101.201 km². Sumnjive površine se mogu podijeliti na tri dijela i to : Sjeverni, središnji i južni dio Kantona. U sjevernom dijelu se nalaze općine Konjic, Prozor-Rama i Jablanica, u središnjem dijelu Kantona, kontaminacija obuhvata dijelove grada Mostar i Stolac, dok južni dio Kantona čine općine Neum i Ravno. U čitavom Kantonu preovladavaju protupješadijske mine. Sada su na području Kantona, u funkciji dva TUN-tima, Federalne uprave za civilnu zaštitu i to jedan tim za razminiranje sumnjivih površina i jedan tim za uništavanje pronađenih ubojnih sredstava-NUS-a.

Sama usporenost kojom se odvija deminiranje zagađenog područja utječe na sigurnost, ekonomiju i turizam. Dosta toga bi se moglo unaprijediti kada bi bila očišćena veća površina općine. Što je najvažnije to bi doprinjelo razvoju ekonomije, sigurnom kretanju stanovništva. Stanovništvo koje u najvećem slučaju živi od upotrebe resursa obradivog zemljišta, šumskog potencijala i pašnjaka bez straha bi koristilo zemljište.

I DIO - METODOLOŠKI OKVIR

Mine i eksplozivni ostaci iz rata predstavljaju dugoročni društveni, ekonomski i ekološki problem koji doprinosi povećanju siromaštva, ugrožavanju sigurnosti stanovništva, te sprječavanju stanovništva ugroženog minama da podjednako sa ostalima učestvuju u društvenim procesima i onemogućuje im pristup resursima. Problem istraživanja jeste pokazati kako mine predstavljaju jednu od glavnih opasnosti za sigurnost građana i prepreku za ekonomski i društveni razvoj zemlje.

2.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet ovog istraživanja jeste konkretizacija i upoznavanje sa efektima i postignutim rezultatima uklanjanja neeksplozivnih sredstava na području Hercegovačko-neretvanskog Kantona. U istraživanju se može govoriti o razlozima dobrih ili pak loših rezultata. Cilj je detaljno definiranje minimalnih zahtjeva BHMACH-a za provođenje procedura uništavanja mina i NUS-a na siguran i efikasan način, kao i pridržavanje propisa vezanih za transport i skladištenje eksplozivnih materija.

2.2. Teorijska osnova istraživanja

Problem mina u Bosni i Hercegovini pojavio se nakon ratnih sukoba koji su trajali od 1992. do 1995. godine. Prva opšta procjena o veličini sumnjive površine nakon završetka ratnog sukoba u BiH rađena je 1996. godine. Sumnjiva površina Hercegovačko-neretvanskog kantona, odnosno površina na kojoj postoje pretpostavke ili dokazi da se nalaze mine je 149,87 km². Ako se ukupan broj deminiranih površina 10.904,221 m² podjeli na 18 godina, odnosno prosječan broj deminiranih površina po godinama, dobije se broj od oko 605.790,06 m² deminiranih površina po godini.

Znači prosječan broj deminiranih površina po godini je 605.790,06 m².

Površina od 605.790,06 m² u odnosu na ukupnu sumnjivu površinu od 149.870,000 m² ako se pretvori u postotke iznosi 4,067 %. Prema tome od 2002. godine do 2020. u godini dana se u odnosu na ukupnu sumnjivu površinu deminira 4.067 %, znači 0,23 % godišnje. Dolazimo do zaključka da bi ovom dinamikom deminiranja bilo potrebno oko 652 godina da se očisti ukupna zagađena površina kantona HNK

Preostalo je još da se deminira 138.965.779 m² sumnjivih površina.

2.3. Ciljevi istraživanja

2.3.1. Naučni cilj istraživanja

Naučni cilj ovog istraživanja jeste da se prezentuju efekti za uklanjanje mina i uspješnost, odnosno neuspješnost u izvršavanju zadataka koji su zakonski dati. Znači primarni cilj ovog istraživanja jeste deskripcija postignutih rezultata i eksplikacija mogućih uslova. Pokušat ću da opišem i približim kako funkcioniše sam proces deminiranja pri centru za uklanjanje mina, koji su to faktori koji utječu na njihov rad, na koji način su subjekti uključeni u ovaj proces i surađuju sa BHMACH-om, te u kojoj je mjeri BHMACH odgovoran za relativno sporo odvijanje procesa deminiranja na teritoriji HNK .

2.3.2. Društveni ciljevi istraživanja

Ako se ovo istraživanje sprovede na zadovoljavajući način ono može pomoći da se društvena javnost upozna sa aktivnostima koje se poduzimaju za rješavanje problema mina na ovoj teritoriji. Koliko je do sada teritorija očišćeno od neeksplozivnih ubojitih sredstava i koji su to sve problemi koji sprječavaju sve ove subjekte zajedno da osiguraju stanovnicima HNK sigurno kretanje, bez straha od nesreće prouzrokovane minama koje se tu nalaze dugi niz godina.

2.4. Sistem hipoteza

2.4.1. Generalna hipoteza

Dobra organizacija, obučeno osoblje, namjenska oprema, pridržavanje važećih operativnih procedura i neposredna supervizija su garancija sigurnog i efikasnog izvršenja operacija UES-a, koje daje povjerenje, kako osoblju uključenom u operacije UES-a, tako i stanovništvu i donatorima.

2.4.2. Pomoćna hipoteza

Dugoročno smanjenje rizika od mina može se efikasno i provjereno postići samo kontinuiranim provođenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva zaostala iz rata.

2.5. Metoda istraživanja

2.5.1. Metode i sredstva

U teorijskom dijelu magistarskog rada upotrijebit će se:

- Metoda usporedbe - kojom će se analizirati i vrjednovati stavovi različitih autora,
- Metoda kompilacije - kojom će se usvajanjem znanja, spoznaja i zapažanja drugih autora doći do vlastitih novi spoznaja,
- Metoda klasifikacije - kojom će se definirati različiti pojmovi,
- Deskriptivna metoda - kojom će se opisati činjenice i teorija

Država mora svojim budžetom planirati sredstva za deminiranje, kao i odrediti prioritete u tom procesu. BHMACH je tu da daje analize u ukupnom zagađenom teritoriju i korištenjem tih izvještaja jedan je od načina uspješnog uklanjanja problema koji se susreću u procesu deminiranja.

2.5.2. Prostorno određenje predmeta istraživanja

Prostorni okvir ovog istraživanja je teritorija Hercegovačko neretvanskog kantona, tačnije zagađena teritorija minama. Zadatak je čišćenje teritorije od mina, a to je zadatak Centra za deminiranje BiH.

2.6. Vremenski plan istraživanja

Za istraživanje ovog problema potrebno je 6 mjeseci.

2.7. Kratko obrazloženje preliminarnog sadržaja rada po dijelovima i cjelinama

Kao i svako istraživanje i ovo mora da ima svoju svrhu, zadatak i cilj. Konkretno, ovdje je naš zadatak da upoznamo sve o radu, aktivnostima i uklanjanju mina na području HNK i njihov utjecaj kako na ekonomiju tako i na turizam. Potrebno je da se iznošenjem konkretnih rezultata i sagledavanja realnog stanja deminiranog ili još uvijek zagađenog teritorija, ukaže na efikasnost ili neefikasnost subjekta koji su zaduženi za ovaj proces na teritoriju HNK.

Definisanjem i identifikacijom problema i teškoća sa kojim se susreću zaposleni u BHMACH-u u procesu deminiranja, bit će olakšana borba za rješavanje tih problema i konačno će efekti rada ove institucije da postanu vidljiviji i značajniji. Problem deminiranja, tačnije sporost

deminiranja oslikava se u nemogućnosti pristupa prirodnim resursima koji se nalaze na miniranim površinama. Stanovništvo koje u najvećem slučaju živi od upotrebe tih resursa obradivog zemljišta, šumskog potencijala, pašnjak, se mora upozoriti na opasnost od mina i mora biti upoznat sa tokom i rezultatima tog procesa.

Zbog toga ovakva istraživanja mogu doprinjeti identifikaciji problema neefikasnosti deminerskih institucija na procesu deminiranja, a to je početna faza eliminisanja i rješavanje tih problema. Proces deminiranja i njegova efikasnost je zaista značajna, jer od njegovog rezultata zavisi i sigurnost stanovništva na miniranim teritorijama.

II DIO – TEORIJSKI OSVRT

3. POJAM NEEKSPLODIRANIH UBOJNIH SREDSTAVA

3.1. Definisanje neeksplodiranih ubojnih sredstava

Na samom početku neminovno je definirati neeksplodirana ubojna sredstva, odnosno mine. Neeksplodirano ubojno sredstvo je isto što i bilo koje streljivo, sustav za isporuku oružja ili ubojno sredstvo koje sadrži eksplozive, pogonske plinove i kemijske agense. NUS se sastoji od predmeta koji su:

1. pripremljeni za djelovanje,
2. lansirani, postavljeni, ispaljeni ili pušteni na način da uzrokuju opasnosti i
3. ostaju neeksplodirani zbog kvara ili dizajna.

Sposobnost osobe da prepozna NUS je prvi i najvažniji korak u smanjenju rizika koji predstavlja opasnost od NUS-a.¹

Opasnost od mina za civilno stanovništvo poznata je od doba masovne primjene mina u Drugom svjetskom ratu te poslije u različitim oružanim sukobima. Mine se u svom najjednostavnijem obliku primjenjuju u različitim oružanim sukobima već više od jednog stoljeća. Radi se o eksplozivnim klopama koje aktiviraju žrtve. Riječ mina datira iz srednjeg vijeka, kada je opsadno ratovanje uključivalo ovu praksu: Napadač potkopava, koliko zemlja dopušta, ispod nekog istaknutog ugla utvrde i rupu podupire gredama. Prostor između greda ispunjava sijenom i grančicama, i to zapali. Kad potpornji izgore, zid se uruši u rupu i stvara se prolaz u utvrdu.² Mina predstavlja ubojno eksplozivno sredstvo koje se postavlja na ili ispod površine tla ili neke druge površine, kako bi detonirala usljed prisustva, blizine ili kontakta sa osobom ili vozilom sa ciljem da nanese ljudske žrtve i štetu na materijalno tehničkim sredstvima.³

Da bi se ljudi zaštitili od toliko negativne pojave kao što su mine, neophodno je primjenjivati protivminsko djelovanje. Protuminsko djelovanje uključuje i sve aktivnosti kojima se nastoje ublažiti posljedice uzrokovane minskim problemom, a odnose se na sigurnost, gospodarstvo, obnovu i integraciju ratom stradalih područja, ekologiju, te zaštitu od elementarnih nepogoda. Stoga svrha protuminskog djelovanja nije samo razminiranje, nego i otklanjanje utjecaja tog problema na ljude. Cilj protuminskog djelovanja je umanjiti rizik od mina i omogućiti siguran

---

¹ Federal Advisory Committee for the Development of Innovative Technologies USA, Unexploded Ordnance (UXO): An Overview, 1996., str. 3.

² Čerina J., „Doprinos hrvatskog tiska promociji međunarodne kampanje protiv mina”, *Medijske studije Media studies* 2. (3-4), 2011., str. 143.

³ Strategija protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine, 2009 – 2019, donešena 2008., str. 3.

život u kojem miniranost neće predstavljati prepreku za razvoj gospodarstva i društva te provedbu zaštite prirode.⁴

Mine predstavljaju veoma opasno područje, stoga u dijelu gradova, planina, sela i sl., tamo gdje se sumnja da postoje mine stavljaju se veliki natpisi “Pazi mine” kako se prolaznici ne bi slučajno uputili u ta mjesta i potencijalno tragično završili.

Slika 1. Natpis “Pazi mine”

Izvor: <https://www.vitez.info/mine-i-dalje-na-1-053-kvadratna-kilometra-u-bih/> (13.02.2022.)

---

⁴ Dasović D., “Djelovanje požara na područjima zagađenim minsko - eksplozivnim sredstvima”, Veleučilište u Karlovcu, 2017., str. 16.

3.2. Vrste neeksplozivih ubojnih sredstava

Mine su opasna sredstva koja mogu ozlijediti čovjeka ili ga čak i usmrtniti. Posljedica su i ostaci rata, a još mnogo godina nakon završetka rata mogu prouzročiti opasnost sve dok se potpuno ne uklone. Mine dijelimo na:

- protupješačke i
- protuoklopne.⁵

Protupješačke mine dijele se dalje na:

- protupješačke nagazne mine,
- protupješačke potezne (rasprskavajuće) mine,
- protupješačke mine iznenađenja.

Protupješačke nagazne mine su:

- protupješačka antimagnetna mina 1 (PMA 1),
- protupješačka antimagnetna mina 2 (PMA 2),
- protupješačka antimagnetna mina 3 (PMA 3).

Protupješačke potezne (rasprskavajuće) mine su:

- protupješačka rasprskavajuća mina 2A (PMR – 2A),
- protupješačka rasprskavajuća mina 3 (PMR – 3),
- protupješačka odskočna rasprskavajuća mina 1 (PROM – 1).

Mine iznenađenja su:

- Mina rasprskavajuća usmjerenog djelovanja (MRUD).

Protuoklopne mine su:

- protuoklopna metalna mina 1 (TMM – 1),
- protuoklopna antimagnetna mina 1A (TMA – 1A),
- protuoklopna antimagnetna mina 2A (TMA – 2A),
- protuoklopna antimagnetna mina 3 (TMA – 3),
- protuoklopna antimagnetna mina 4 (TMA – 4),
- protuoklopna antimagnetna mina SA (TMA – SA),
- protuoklopna razorno-probojna mina 6 (TMRP – 6).⁶

---

⁵ Ibidem, str. 17.

⁶ Tucak Z., Kosovel V., "Miniranost, čimbenik biološke i gospodarske depresije lovištima Hrvatskih šuma d.o.o.", Šumarski list br. 9–10, CXXIX, 2005., str. 502.

Protupješačke mine su vrsta mina čiji dizajn i namjena je usmjerena protiv ljudi za razliku od protuoklopnih mina koje su namijenjene uništavanju i onesposobljavanju vozila. Ove mine su dizajnirane da ozljede i ubiju što je više moguće žrtava da bi se stekla prednost u ljudskim resursima i logističkoj potpori koja je potrebna da se žrtve zbrinu. Neki tipovi protupješačkih mina također mogu oštetiti pogonske sisteme pojedinih oklopljenih i neoklopljenih vozila naročito ona vozila koja imaju kotače. Ovaj tip mina se može podijeliti u dvije skupine mina i to eksplozivne i rasprskavajuće mine koje mogu a ne moraju biti ukopane u zemlju.⁷

Slika 2. Izgled protupješačke mine

Izvor: <https://www.sisak.info/2015/01/26/u-kotar-sumi-u-vrecici-pronasli-28-protupjesackih-mina/> (13.02.2023.)

Slika 3. Izgled protuoklopne mine

Izvor: <https://www.agroklub.com/poljoprivredne-vijesti/obrađivali-njivu-i-izorali-dvije-protuoklopne-mine/10927/> (13.02.2023.)

⁷ https://www.wikiwand.com/hr/Protupje%C5%A1a%C4%8Dke_mine (13.02.2023)

3.3. Rizično i pravilno ponašanje

Primjeri iz života pokazuju kako se mnoge minske nesreće događaju zbog rizičnog ponašanja. Stanovnici koji žive u blizini minski sumnjivih područja ponekad se zbog neopreza, ali i neznanja izlažu nepotrebnim rizicima odlazeći na opasna područja. Takvo ponašanje pojedinca može ugroziti i nevine promatrače, a razlozi mogu biti različiti. Starije osobe nerado mijenjaju ustaljene navike jer su završetkom rata odlučile nastaviti obavljati uobičajene poslove kao što je obrađivanje zemlje i sl. Odrasli muškarci često smatraju ako su „preživjeli rat, da će preživjeti i mir“ jer imaju nešto vojnog iskustva i misle kako znaju sve o minama te im se ništa ne može dogoditi. I turistička radoznalost može biti kobna za neupućene posjetitelje. Mlađe osobe znaju za postojanje određenog rizika, ali ne vjeruju u mogućnost lošeg ishoda odlazeći na minski sumnjiva područja zbog istraživanja ili prikupljanja „vojnih suvenira“. Djeca i mladi ponekad ne shvaćaju posljedice rizičnog ponašanja jer ne znaju procijeniti ozbiljnost situacije, a znatiželja ih potiče na istraživanje nepoznatih područja i proučavanje nepoznatih predmeta, bez dovoljnog znanja o mogućoj opasnosti koja može dovesti do nesretnog slučaja.⁸

Pravilno ponašanje uključuje sljedeće:

- ne istraživati nepoznata područja;
- ne pokušavati samostalno razminirati ni uklanjati eksplozivne ostatke iz rata;
- ne prikupljati mine ni eksplozivne ostatke iz rata;
- ne prilaziti minama ni eksplozivnim ostacima iz rata.

---

⁸ Roseg V., “Naučiti živjeti s opasnošću od mina i eksplozivnih ostataka iz rata”, Hrvatski crveni križ, 2015., str. 22.

3.4. Pojam minskog polja

Prema Međunarodnim standardima za uklanjanje mina (IMAS), „minsko polje“ je područje tla koje sadrži mine postavljene sa ili bez uzorka. Mine su obično zakopane kako bi ih se maskiralo od napada na trupe. Da bi to postigli, vojnici će možda trebati iskopati samo nekoliko centimetara kako bi smjestili minu. Očito je brže da vojnik zakopa mine što je pliće moguće, a u većini slučajeva mine se nalaze vrlo blizu površine. Tipično, konvencionalno, mješovito minsko polje sastoji se od:

- Protupješađijske mine djeluju kao prepreka trupama, a time i odgađaju uklanjanje protutenkovskih mina
- Granična ograda i flomasteri koji ukazuju na prisustvo mina.

Unutar granične ograde, konvencionalno mješovito minsko polje može se sastojati od više redova protutenkovskih mina. Glavno minsko polje dizajnirano da djeluje kao barijera za napredovanje trupa moglo bi se sastojati od nekih šest redova mina., a protutenkovske bile su udaljene 5-6 metara jedna od druge. Između redova mina i između prvog i zadnjeg minskog reda i obodne ograde moglo bi biti svega 10-100 metara. Prednji redovi minskog polja mogu sadržavati posebne osigurače dizajnirane da pomognu u porazu mašina za probijanje minskih polja, poput rezervoara opremljenih valjcima ili plugovima. Neke vojske su obučavale vojnike da postavljaju protivpješađijske mine u 'grozd' oko protutenkovskih mina. Velika mješovita minska polja mogla su se koristiti, kao što su bila u sjevernoafričkoj kampanji Drugog svjetskog rata, za postavljanje prepreka na velikim površinama beskorisnog terena. Međutim, u mnogim slučajevima minska polja su bila vezana za prirodna obilježja kako bi povećali njihovu vrijednost kao prepreku napadačima. Stoga se teren mora uzeti u obzir prilikom planiranja čišćenja takvih miniranih područja.⁹

---

⁹ Sudžuković A., „Uloga Federalne uprave civilne zaštite u zaštiti i spašavanju od neeksplozivnih ubojnih sredstava u Federaciji Bosne i Hercegovine”, Univerzitet u Sarajevu Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2021., str. 32.

3.5. Razminiranje (deminiranje)

Razminiranje je jako stresan proces za pirotehničare. Minsko polje predstavlja područje u kojem se pirotehničari osjećaju nesigurno i sam ulazak u to područje izaziva veliku napetost i nesigurnost što izaziva povećan stres. Povećan stres zahtjeva prisutnost psihologa u timu za razminiranje, dobru pripremu pirotehničara, dobro praćenje procesa razminiranja, kao i psihološku pomoć iza razminiranja, pogotovo poslije opasnih situacija i nezgoda. Faktori stresa razminiranja su:

- Stres okoliša
- Psihološko stanje
- Manjak socijalne podrške

Stres okoliša proizlazi iz psiholoških faktora razminiranja (kao što su dosada i monotonost razminiranja itd.), klimatskim i terenskim uvjetima razminiranja (toplina, hladnoća, vlaga, buka itd.) i zaštitnoj radnoj opremi (zaštitni i ergonomski faktori zaštite). Psihološko stanje pirotehničara proizlazi iz intelektualnih sposobnosti i same osobnosti pirotehničara, od samog propitivanja njegove kvalificiranosti, zdravstvenog stanja, godišta itd. Kvaliteta međuljudskih odnosa proizlazi iz razine pouzdanja u suradnike i menadžere, i situacije unutar tima nakon kritičnih trenutaka i nezgoda.¹⁰

Redoslijed aktivnosti osnovne procedure rada u radnoj stazi opisan je u Standardu za PMA u BiH i ne mijenja se, dok se sljedeće procedure mijenjaju.

Sljedeće procedure:

- Traženje i pronalaženje mina/ESZR metal detektorom: Prelazak „glave“ metal detektora preko sumnjive površine se vrši paralelno baznoj letvi i površini tla, brzinom kretanja „glave“ metal detektora u skladu sa preporukama proizvođača za dati detektor, na visini što bliže tlu, a maksimalno do 5 cm od tla, sa jednim prelazom u širini radne staze od 1,2 m, a u povratku napredujući za pola „glave“ detektora (na ovaj način se svaki cm sumnjive površine prelazi dva puta).
- Ispitivanje indikacije metal detektora pipalicom. Ukoliko detektor indicira (daje signal), označiti mjesto i početi sa propipavanjem indikacije minimalno 10 cm ispred tačke signala i u širinu 20-30 cm (ovisno o jačini signala). Pipalica se ubada u zemlju

---

¹⁰ Barišić S., „Konstrukcija alata za razminiranje”, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet strojarstva i brodogradnje, 2017., str. 14.

ravnomjerno pod uglom od 30° , u razmacima od 5 cm (osim ako očekujemo mine Goraždanke) i u dubinu minimalno 10 cm od nivoa tla.

- Obilježavanje istražne staze se vrši na svakih 5m sa jedne strane staze. Sa druge strane se, također, obilježavanje vrši na svakih 5m, ali pomjereno za 2,5 m u odnosu na kočić sa druge strane staze.¹¹

---

¹¹ Komisija za deminiranje u BiH, Centar za uklanjanje mina u BiH, "Standard za protivminske akcije u BiH - Poglavlje 3. tehničko izviđanje u procesu vraćanja površine (land release)", Sarajevo, 2016., str. 13.

4. OPASNOSTI OD NEEKSPLODIRANIH UBOJNIH SREDSTAVA

Opasnost od neeksplodiranih ubojnih sredstava je velika. Ovo se posebno odnosi na države ili dijelove država koje su u prošlosti ili su trenutno pogođene ratom, pa samim time, postoji velika vjerovatnoća da će se dogoditi određena nesreća. Kada se govori o državama koje su u prošlosti bile pogođene ratom, tu definitivno vrijedni pomenuti Bosnu i Hercegovinu¹², koja je u prošlosti bila razarana, ali su isto tako, jako velike posljedice ostavila neeksplodirana ubojna sredstva nakon rata.

Sa druge strane, kada se govori o državama u kojima je trenutno rat, sigurno je da je će Ukrajina¹³ ili pak Sirija¹⁴ u godinama koje dolaze, suočiti sa problemom neeksplodiranih ubojnih sredstava. Nagazne mine su oružje za masovno uništenje. Po svojoj prirodi ne prave razliku između civila i boraca i protive se međunarodnom humanitarnom pravu. Ottawska konvencija, koja je stupila na snagu brže od bilo kojeg drugog ugovora o kontroli naoružanja u historiji, prva je koja obuhvaća humanitarne obveze prema žrtvama. Ugovor zahtijeva od država stranaka da pruže pomoć za skrb, rehabilitaciju i socioekonomsku reintegraciju žrtava mina.¹⁵ Mine su dizajnirane da ubiju i osakate ljude, onesposobe vozila zbog oštećenja uzrokovanih eksplozijom, krhotinama ili, u slučaju nekih protutenkovskih mina, mlazom rastaljenog metala. Većina mina namjerno je postavljena skrivena, pa ih se rijetko može vidjeti. One se obično zakopaju unutar 15 cm od površine zemlje ili se postavljaju na ili iznad zemlje (npr. na klinove ili pričvršćene za drveće). Mine se mogu detonirati izravnim pritiskom, uz pomoć oklopne žice, šipke, kao i detonacijom naredbom ili određenom kombinacijom ovih metoda. Obično su minske čahure smeđe, maslinaste, zelene, crne, smeđe, sive ili kombinacije boja. Neke eksplozivne mine još uvijek su izrađene od metala ili drva, ali većina modernih mina izrađena je od plastike i teško ih je otkriti standardnom opremom za detekciju metala. Takve mine mogu biti vodonepropusne i stoga opasne, čak i ako su prekrivene vodom. Druga uobičajena vrsta eksplozivnih naprava je protupješačka mina "leptir". Takve mine imaju oblik latice, a ponekad i svijetlu boju kućišta, što ih čini vrlo privlačnima djeci. Rudnici ove vrste obično leže u velikom broju na relativno ograničenoj površini zemlje.¹⁶

Mine predstavljaju veliki sigurnosni, humanitarni, ekološki, ekonomski i razvojni problem međunarodne zajednice. Minima zagađena područja imaju izravan i neizravan utjecaj na živote ljudi: veliki broj civilnih žrtava i gubitak stoke i obradivog zemljišta uz sveukupne štetne učinke

---

¹² <https://www.euforbih.org/index.php/bih-minefield-maps> (13.02.2023.)

¹³ <https://www.klix.ba/vijesti/svijet/ukrajinska-vlada-rusi-salju-civile-kroz-minska-polja-kako-bi-pronasli-sigurne-rute/230201049> (13.02.2023.)

¹⁴ <https://www.vecernji.ba/svijet/pobunjenici-upali-u-isil-ovo-minsko-polje-u-siriji-poginulo-ih-vise-od-20-1118266/komentari> (13.02.2023.)

¹⁵ Hussein N., „The Hidden Dangers of Land Mines”, Encyclopaedia Britannica, 2023., str. 155.

¹⁶ <https://dovidka.info/en/a-guide-to-handling-the-threat-of-mining/> (14.02.2023.)

na opskrbu, proizvodnju i trgovinu te opće loše zdravlje stanovništva kao rezultat stalnog straha i prijetnje. Sve to rađa nepovjerenje i netoleranciju, te vodi ponovnom raspirivanju neprijateljstva.¹⁷

Nagazne mine mogu ozbiljno spriječiti sposobnost zemlje da obnovi svoje poslijeratno gospodarstvo. U većini minama zagađenih područja, amputiranci koji se više ne mogu brinuti sami za sebe često postaju teret porodice koja mora osigurati hranu. Kada je žrtva sama, teret pada na zajednicu koja će se često raspasti u područjima gdje su visoke stope žrtava. Učinci nagaznih mina na život zajednice mogu biti razorni, posebno kada u miru zajednice pokušavaju obnoviti svoje domove i sela, pronaći nova poljoprivredna zemljišta i pronaći nova tržišta za svoju robu, uz stalno prisutnu prijetnju nagaznih mina. Gdje god da su postavljene, mine nadživljavaju svoj legitimni vojni cilj: na kraju sukoba nastavljaju zagađivati okoliš desetljećima koja dolaze. Veliki komadi zemlje ne mogu se obrađivati i ostaju nenastanjivi.¹⁸

---

¹⁷ International Monetary Fund, „About one third of all landmine casualties are children”, 2018., str. 4.

¹⁸ Doswald-Beck L., Herby P., Dorais-Slakmon J., “Basic Facts: the human cost of landmines”, ICRC, 2019., str. 1.

5. NEEKSPLODIRANA UBOJNA SREDSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

U ovom dijelu rada će se napraviti osvrt na neeksplodirana ubojna sredstva u Bosni i Hercegovini i u HNK, kao i analiza zakonskog okvira vezano za ovu tematiku.

5.1. Istorijat neeksplodiranih ubojnih sredstava u Bosni i Hercegovini – Organizacija BHMACH

Proces protivminskog djelovanja u BiH koji je započeo 1996. godine odmah nakon završetka ratnih dešavanja i potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma, kada je uz podršku Ujedinjene nacije osnovan Centar za uklanjanje mina Ujedinjenih nacija—UNMAC, s ciljem izgradnje lokalne strukture za upravljanje procesom deminiranja i izgradnje lokalnih operativnih kapaciteta. Najveće zasluge za prikupljanje raspoloživih zapisnika minskih polja (18 600) i uspostavljanje centralne baze podataka, bez koje ne bi bilo moguće dalje planiranje i izvještavanje, pripadaju IFOR-u. Operativne aktivnosti deminiranja na terenu su se u ovom periodu intenzivno provodile kroz programe UN-a i Svjetske banke, uz angažman određenog broja stranih nevladinih (NVO) i komercijalnih organizacija. Upravo te 1996. godine, kada je osnovan UNMAC, registriran je i najveći broj žrtava, skoro 50 mjesečno. U takvoj situaciji, protivminsko djelovanje je opravdano naznačeno kao uslov za povratak izbjeglica i raseljenih lica, rekonstrukciju i razvoj prirodnih i ekonomskih kapaciteta zemlje.

Nacionalne strukture su, jula 1998. godine, preuzele odgovornost za sprovođenje aktivnosti deminiranja, ali su nastavile primati finansijsku, stručnu i tehničku pomoć od međunarodne zajednice. Osnivaju se entitetski centri za uklanjanje mina RSMAC i FMAC i Centar za koordinaciju (BHMACH). Deminiranje i dalje uglavnom vrše strane agencije, ali razvijaju se i lokalni kapaciteti. Osnovna odgovornost i nadležnost je na Vijeću ministara i entitetskim vladama, koji preko svojih organa – Komisije za deminiranje i entiteskih centara za uklanjanje mina – osiguravaju planiranje, koordinaciju, evidenciju i osiguranje kvaliteta operacija protivminskog djelovanja. Donošenjem Zakona o deminiranju 2002. godine uspostavljena je centralna struktura BHMACH na državnom nivou pri Ministarstvu civilnih poslova. U istoj godini donesena je i prva Strategija protivminskog djelovanja 2002 – 2009. godine, što je značajno unaprijedilo funkcionalnost strukture, ali i osiguralo kvalitet, ekonomičnost i efikasnost cjelokupnog procesa.

Krajem 2004. godine, evaluacijom uspješnosti programa, zaključuje se da je Vizija iz prve Strategije bila suviše optimistična i nerealna, te da veličina i kompleksnost problema uveliko prevazilaze raspoloživa sredstva, tehnologije i podršku realizaciji istog. Usvajanjem revidirane Strategije protivminskog djelovanja 2005-2009. godine prihvaćen je realni pristup Vizije –

“zemlja bez uticaja mina do 2009. godine”. Koncept Plana se zasnivao na uklanjanju mina sa svih površina I kategorije prioriteta i trajnom obilježavanju lokacija II i III kategorije.

Revidirana strategija će, na osnovu rezultata sistematskog izviđanja i istraživanja uticaja mina (LIS), mnogo efikasnije usmjeravati aktivnosti i omogućiti bolje korištenje ograničenih finansijskih sredstava. Veći napori ulažu se i u edukaciju o opasnosti od mina i pomaganju žrtvama mina. Prema statistici, stopa minskih nesreća prosječno je opala na manje od tri slučaja mjesečno u periodu 2003 – 2006. godina. Značajno raste učešće lokalnih vlasti u finansiranju deminiranja, uz istovremeno postepeno smanjivanje donatorskih sredstava.

Međunarodna zajednica inicira postepeni prelazak finansiranja na domaće vlasti i izvore. To je proces koji je u toku, mada finansiranje protivminskog djelovanja u velikoj mjeri zavisi i od podrške tradicionalnih prijateljskih vlada zemalja donatora i NVO koje podržavaju i sprovode protivminsko djelovanje u BiH. Dosadašnja iskustva ukazuju na veliku disproporciju između realnih potreba za protivminskim djelovanjem u BiH i mogućnosti zemlje. Ova Strategija je prilika za BiH da minsku prijetnju prevaziđe aktivnom inicijativom i odgovarajućim rješenjima koje sadržava tadašnja Strategija 2009-2019. i uz podršku lokalnih vlasti i ključnih partnera iz vladinog i NVO sektora zemalja donatora, kao i stručnih međunarodnih institucija i organizacija.¹⁹

Osoblje koje je angažovano na procesu deminiranja završilo je neke od sljedećih obuka:

- Njemačka 1998. god. "Osnovni tečaj humanitarnog razminiranja" - 25 polaznika,
- U BiH obuka od strane Specijalnih postrojbi Vojske SAD-a 1998. godine radi obuke kadrova, instruktora i finansijske pomoći u opremanju i uspostavi tri škole za humanitarno razminiranje na području BiH,
- Od strane MTT OS Republike Francuske 2007. i 2008.godine izvršena je obuka 25 polaznika tečajeva MINEX 1 i 2 u Bugojnu i 2010. godine - cjelina 4 instruktora za izradu inertnih modela mina i NUS u vojarni Rajlovac-Sarajevo
- Španjolska 2007. i 2009. god. - Obuka 46 polaznika u Međunarodnom središtu za humanitarno razminiranje u Madridu koji se odnose na temeljnu, višu i specijalističku razinu osposobljenosti deminerskog personala. Realizirani tečajevi su verificirani od strane Središta za uklanjanje mina u BiH.²⁰

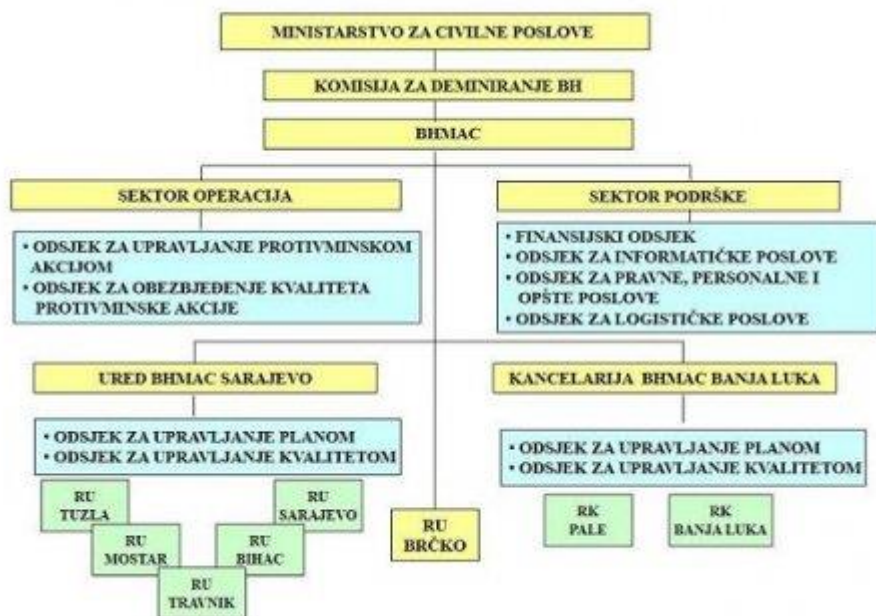
---

¹⁹ http://bhmac.org/?page_id=4223&lang=bs (14.02.2023.)

²⁰

http://www.mod.gov.ba/files/file/deminiranje/08_22_Hrv_Formiranje%20i%20uspostava%20sredista%20za%20obuku%20u%20PMD.pdf (24.05.2023.)

Slika 4. Organizacijska struktura institucije BHMIC

Izvor: http://bhmac.org/?page_id=494&lang=bs (14.02.2023.)

5.2. Opis trenutnog stanja neeksplozivnih ubojnih sredstava u Bosni i Hercegovini

Prema aktuelnom Izvještaju ukupna veličina minski sumnjive površine iznosi 966 km² od čega su na 35 km² u progresu operativne aktivnosti deminerskih organizacija. Kroz projekat su obrađeni podaci za 143 opštine.

Minska opasnost je potvrđena u 118 opština. Procijenjeno je postojanje 180,000 komada mina. Kroz procjenu i re-dizajn, formirano je ukupno 478 minski sumnjivih površina (MSP) kao logičkih teritorijalnih cjelina za zadatke vraćanja zemljišta.

Prosječna veličina novoformiranih MSP-a iznosi 1,94 km². Utvrđeno je 189 MSP-a sa visokim nivoom rizika, 274 sa srednjim nivoom i 15 sa niskim nivoom rizika. Izvršena je procjena nivoa uticaja rizika za 1,421 ugroženu zajednicu. Polazna osnova u okviru ovog projekta je bila 1,369 ugroženih zajednica.

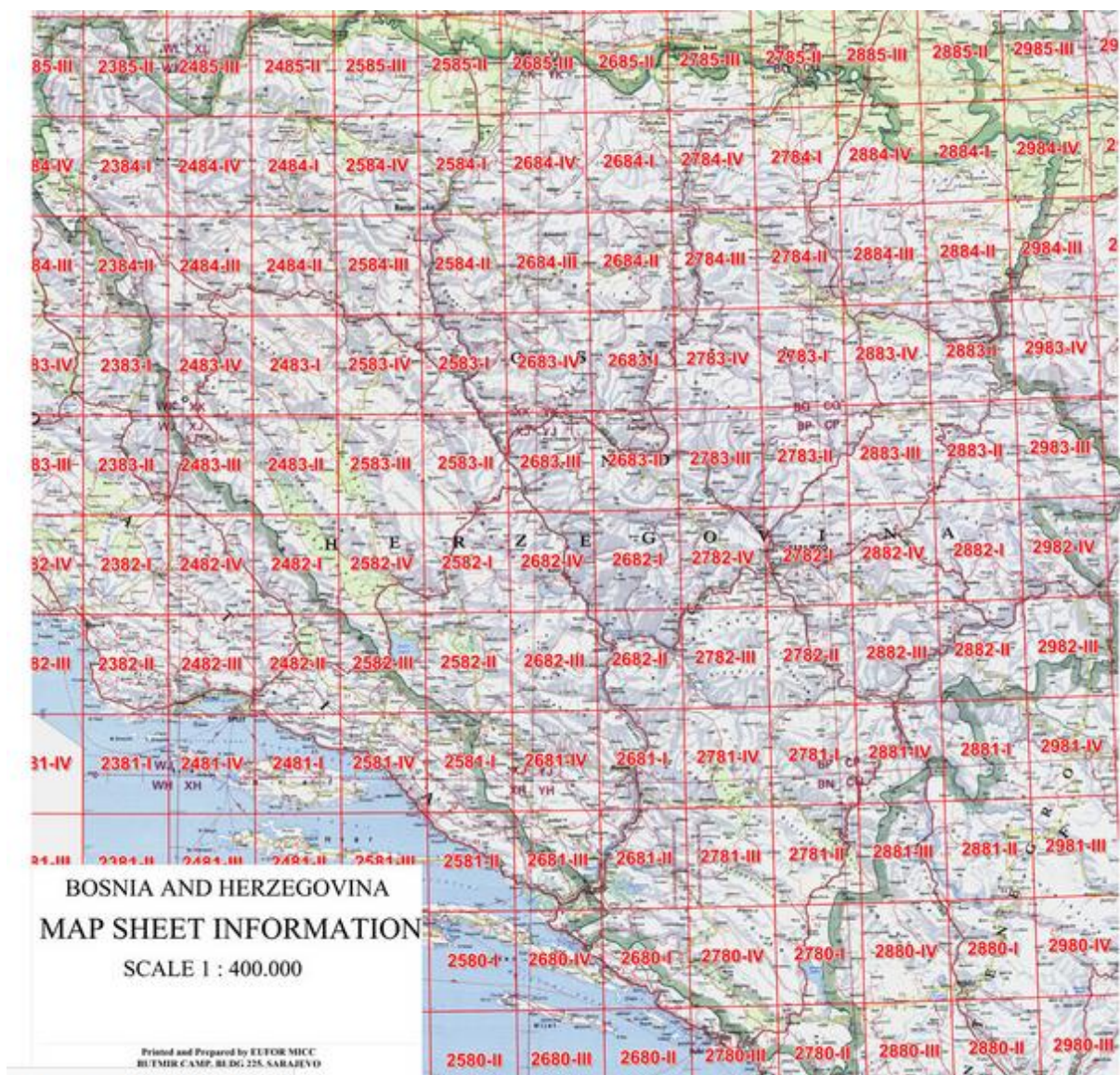
Prema procjeni, visoki nivo uticaja imaju 259 ugroženih zajednica, srednji nivo 212 zajednica i niski nivo 950 zajednica. Prikupljen je podatak o 264,011 domaćinstava u ugroženim zajednicama. Od tog broja, 32,109 domaćinstava je izloženo direktnom riziku. Ukupan broj stanovnika koji živi u ugroženim zajednicama je 845,163 (92,817 dječaka, 87,990 djevojčica, 328,842 muškaraca i 335,514 žena). Direktno je ugroženo 132,803 stanovnika (14,611 dječaka, 13,772 djevojčica, 49,073 muškaraca i 55,347 žena).²¹

Prethodno navedeni podaci su alarmantni. Riječ je o podacima koji su javno publikovani u Izvještaju Centra za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine iz 2020. godine. Poražavajuće je da 20 godina nakon početka rata u Bosni i Hercegovini, i 15 godina nakon njegovog završetka još uvijek postoji toliko problema, neriješenih problema sa minama, te da i danas postoje brojne žrtve neeksplozivnih ubojnih sredstava.

---

²¹ Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini, „Izvještaj o protivminskom djelovanju za 2020. godinu”, 2020., str. 5.

Slika 5. Mapa mina u Bosni i Hercegovini

Izvor: Autor rada prema <https://www.euforbih.org/index.php/bih-minefield-maps> (14.02.2023.)

Prethodna mapa pokazuje da u skoro svakom dijelu Bosne i Hercegovine postoje određena neeksplozirana ubojna sredstva. Ovakvo stanje moguće je prokomentarisati na dva načina. Prvi način jeste da postoji velika tromost u ovom polju, te da je potrebno žurno djelovati vezano za navedenu problematiku, posebno s obzirom na to da je riječ o posljedicama u vidu brojnih ljudskih žrtava. Sa druge strane, moguće je zaključiti da su mine problem koji ne jenjava u Bosni i Hercegovini, ali i problem koji nije jednostavno riješiti. Nakon rata je prošlo više od 20 godina, no ipak, i danas postoje područja u kojima se nalaze neeksplozirana ubojna sredstva. Dakle, iako se radi na rješavanju ovog problema, isti nije lagano niti jednostavno riješiti, i u cilju rješavanja istog neophodno je koristiti sve raspoložive resurse, znanje i dostupnu tehnologiju.

5.3. Zakonski okvir

U Bosni i Hercegovini postoje relevantni zakonski propisi koji propisuju, odnosno određuju način postupanja sa neeksplozivnim ubojnim sredstvima. Prije svega, značajno je pomenuti Zakon o deminiranju Bosne i Hercegovine²². U ovom zakonu se definiše šta predstavlja deminiranje, kako se definiše ovaj pojam, kako se postupa sa neeksplozivnim ubojnim sredstvima i sl. Ovim zakonom (Članak 6) je formirana Komisije za uklanjanje mina, koja ima sljedeće zadatke:

- predstavljati Bosnu i Hercegovinu na svim konferencijama, domaćim i međunarodnim, koje se odnose na akcije protiv mina, a naročito u međunarodnoj kampanji za zabranu kopnenih mina, te na stručnim konferencijama.
- odobravati Standarde za uklanjanje mina i neeksplozivnih ubojnih sredstava u Bosni i Hercegovini;
- predlagati kvalificirane i kompetentne kandidate za mjesta direktora, pomoćnika direktora BHMACE-a i šefa financija koje imenuje Vijeće ministara;
- na prijedlog direktora, odobravati interne propise za rad Centra za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini;
- poboljšavati suradnju između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske;
- podnositi izvješće Vijeću ministara i redovito izvještavati Odbor donatora o aktivnostima Komisije, kao i napretku operacija deminiranja, sukladno izvješćima koje dostavi Centar za uklanjanje mina;
- obavljati i druge poslove sukladno odluci o osnivanju Komisije.

Također, ovim Zakonom je definirano osnivanje Centra za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini (BHMACE – a). BHMACE, prema Zakonu o deminiranju u Bosni i Hercegovini (Članak 9) ima sljedeće zadatke:

- održavati i voditi centralnu bazu podataka o minskim poljima i kapacitete za mape;
- predlagati tehničke i sigurnosne standarde kao i standarde kvaliteta obavljenog posla za operacije deminiranja i predlagati certifikate na odobrenje Komisiji;
- pregledati dokaze o kvalificiranosti međunarodnih i domaćih firmi za deminiranje za njihovu akreditaciju, koju će odobriti Komisija;
- predlagati standarde za obuku koju će odobriti Komisija, te pratiti i izvješćivati o njihovoj provedbi;

---

²² Zakon o deminiranju Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj 5/02

- pripremati prijedloge za rad na deminiranju područja koja su na međuentitetskoj crti razgraničenja, koje će odobriti Komisija;
- pripremati planove rada i proračune za svoje aktivnosti, kao i izvješća i obračune, koje će odobriti Komisija i nakon toga dostaviti Odboru donatora;
- obavljati i druge poslove sukladno aktu o osnivanju.

Važno je naglasiti da je 2012. godine donešen Zakon o protivminskom djelovanju u Bosni i Hercegovini.²³ U ovom zakonu definisane su mine, ali i načini i kategorije deminiranja, Pored navedenog, definisane su aktivnosti i protokoli Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine u procesu deminiranja, odnosno aktivnosti protivminskog djelovanja.

Važno je spomenuti i Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća²⁴, u kojemu se definira pravo ljudi na spašavanje u specifičnim okolnostima, gdje se između ostalog, navodi i spašavanje ljudi prilikom iskustva sa neeksplozivnim ubojnim sredstvima.

Strategija MO BiH i OS BiH u provođenju aktivnosti protivminskog djelovanja predviđa četiri strateška cilja; za svaki strateški cilj je postavljeno nekoliko operativnih ciljeva, polazišta, pokazatelja i ciljanih stanja kao indikatora ostvarenja operativnih ciljeva²⁵:

1. Veličina i uticaj problema kontaminiranosti minama/ESZR je preciziran i potvrđen; OS BiH operacije deminiranja planiraju i provode u skladu sa standardima za protivminske akcije BiH, pri čemu se osigurava vraćanje sigurnih površina ugroženim zajednicama na korištenje.
2. Sigurno okruženje se promovira kroz aktivnosti upozoravanja na opasnost od mina; kroz aktivnosti upozoravanja na opasnost od mina, koje OS BiH provode u skladu sa Standardom za upozoravanje na mine u BiH, utiče se na smanjenje broja nesreća izazvanih minama/ESZR i podržavaju sigurne i održive aktivnosti neophodne za život.
3. Obuka personala za provođenje aktivnosti protivminskog djelovanja je od ključnog značaja za sigurnost deminerskog osoblja; Centar za PMD i uništavanje NUS-a OS BiH pozicionirati da bude ključni faktor za obuku svih akreditovanih deminerskih organizacija u BiH.
4. Osiguranje stabilnog i kontinuiranog finansiranja OS BiH za provođenje operacija humanitarnog deminiranja u sklopu izvođenja PMD BiH.

²³ Zakon o protivminskom djelovanju u Bosni i Hercegovini., Ministarstvo civilnih poslova, 2012.

²⁴ Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća, Službene novine Federacije BiH, br. 39/03, 22/06 i 43/10.

²⁵ Ministarstvo odbrane BiH, "Strategija protivminskog djelovanja Oružanih snaga Bosne i Hercegovine (2018-2025)", 2020., str. 17.

BiH je potpisala nekoliko međunarodnih konvencija i obavazala se da će ispuniti sve svoje obaveze na najdjelotvorniji i najefikasniji način. To su²⁶:

- Konvencija o zabrani upotrebe, stvaranja zaliha, proizvodnje i prijenosa protivpješadijskih mina i o njihovom uništavanju,
- Konvencija o zabrani upotrebe, proizvodnje i skladištenja kasetne municije,
- Konvencija o zabrani ili ograničenoj upotrebi određenog konvencionalnog oružja i
- Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom.

BiH se obavezala da će provesti Akcioni plan iz Maputa za provedbu obaveza iz Otavske konvencije i Akcioni plan iz Dubrovnika za provedbu obaveza iz Konvencije o kasetnoj municiji. Relevantne mjere iz ovih akcionih planova se spominju u cijeloj Strategiji.

---

²⁶ https://bhmac.org/?page_id=4269&lang=bs (pristupljeno: 24.04.2023.)

5.3. Dostupni statistički podaci – Žrtve neeksplozivnih ubojnih sredstava kroz godine u Bosni i Hercegovini

U narednoj tabeli prikazati će se žrtve neeksplozivnih ubojnih sredstava u Bosni i Hercegovini kroz godine.

Tabela 1. Žrtve neeksplozivnih ubojnih sredstava kroz godine u Bosni i Hercegovini

Žrtve nagaznih mina			
u periodu 1996-2021			
Godina	Ubijenih	Ranjenih	Ukupno
1996	110	510	620
1997	103	316	419
1998	51	129	180
1999	43	94	137
2000	41	91	132
2001	36	72	108
2002	26	73	99
2003	28	63	91
2004	26	61	87
2005	32	57	89
2006	28	51	79
2007	17	48	65
2008	34	64	98
2009	9	28	37
2010	6	14	20
2011	9	23	32
2012	9	12	21
2013	3	13	16
2014	6	18	24
2015	1	1	2
2016	6	12	18
2017	3	7	10
2018	1	4	5
2019	2	4	6
2020	0	0	0

2021			
Ukupno	630	1.714	2.395

Izvor: Lakić M., "Wartime Landmines Still Taking Lives in Bosnia". Balkan Insight. BIRN. 2021.

Na bazi prethodne tabele zaključuje se da je bilo žrtava u Bosni i Hercegovini kroz godine kao posljedica neeksploziviranih ubojnih sredstava, a posebno je značajno istaći da godine 2020. nije bilo žrtava.

5.4. Neeksplodirana ubojna sredstva u HNK

Baš kao i ostatak teritorije u Bosni i Hercegovini, ni HNK nije ostao imun na neeksplodirana ubojna sredstva. Na ovom području postoje brojni izvori opasnosti, koje je potrebno sanirati. Površine pod minama i minsko – eksplozivnim sredstvima zauzimaju 172,02 km² odnosno 3,9% ukupne površine HNK. Tome treba dodati i sumnjive i rizične površine. To je veoma visoki procent zemljišta HNK koje se ne može planirati za normalno korištenje, što ukazuje na ozbiljnost ove problematike. Nažalost, HNK zauzima jedno od vodećih mjesta u Federaciji BiH po broju zaostalih NUS-a.²⁷

Tabela 2. Raspored sumnjivih površina u HNK

Red. br.	Općina	Sumnjiva površina (km ²)	Rizična/projekti (m ²)
1.	Prozor-Rama	11.44	3.538,087
2.	Jablanica	5.09	1.592,873
3.	Grad Mostar	28.83	4.406,371
4.	Stolac	13.01	2.906,753
5.	Ravno	15.47	10.224,302
6.	Čapljina	0.381	0
7.	Neum	2.15	0
8.	Konjic	24.83	8.381,309
UKUPNO		101.201 km²	31.049,695 m²

Izvor: Vlada HNK, "Procjena ugroženosti područja Hercegovačko – Neretvanskog kantona od prirodnih i drugih nesreća", 2016., str. 82.

Sumnjive površine se mogu podijeliti na tri skupine:

- Sjeverni,
- Središnji,
- Južni dio Kantona.

U sjevernom dijelu se nalazi općine Konjic, Prozor-Rama i Jablanica. U općini Konjic najviše su kontaminirana područja oko grada Konjica a to su: Zaslavlje, Zabrdje, Bijela, Ljubina, Borci, dio planine Prenj i područje oko Glavatičeva. U općini Jablanica na početku sukoba, odnosno 1992. godine, nije bilo uspostavljenih crta konfrontacije, već su one uspostavljene 1993.

²⁷ Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK, Zavod za prostorno uređenje i zaštitu okoliš, "Prostorni plan Hercegovačko-Neretvanskog kantona", 2021., str. 192.

godine i protežu se pravcem Bokševica-Slatina-Doljani, a to je ujedno i najviše kontaminiran dio općine. U općini Prozor-Rama, kontaminacija je također raspoređena tako da prati crte konfrontacije, odnosno u zapadnom dijelu općine kreće se pravcem Ravašnica-Idovac-Gušće polje. U istočnom dijelu općine, kontaminacija je raspoređena od Doljana, Slatine sela Hudutsko, Kućani, Uzdol, Meljnik, Zavišće pa sve do granice sa općinom Gornji Vakuf-Uskoplje. U središnjem dijelu Kantona, kontaminacija obuhvata dijelove grada Mostar i Stolac. S obzirom na složenost sukoba u ranijim mostarskim općinama, te brojna pomicanja linija konfrontacije, kontaminacija nije pravilno raspoređena. Najkontaminiraniji dijelovi tih područja su: Vituša, Raštani, Kuti, Podveležje, Orlovac, Buna i Krivodol. Općina Stolac je jedna od kontaminiranih općina u Kantonu. Linije konfrontacije su uspostavljene 1992. godine kada su postavljena i prva minska polja, da bi se usložavanjem situacije u kasnijem razdoblju povećavala i kontaminiranost. Kako općina Stolac graniči sa Mostarom tako se i kontaminirana područja logički povezuju prateći linije konfrontacije. Najviše kontaminirana područja u općini Stolac su: Rotimlja, Hodovo, Ljubljanića, Komanje brdo, te Gornja i Donja Duboka. Južni dio Kantona čine općine Neum i Ravno. Najmanja kontaminacija je u općini Neum. Općine Ravno i Stolac su općine sa najvećom kontaminacijom. U Ravnom je kontaminacija raspoređena dužinom čitave općine, a najviše kontaminirana su područja: Čavaš, Dvorsnica, Ravno, Čvaljina, Zavala, Budim Do, te zatim brdska područja općine sve do državne granice sa Republikom Hrvatskom i državama Srbijom i Crnom Gorom. Prva i druga kategorija sumnjive površine je locirana u ruralnim područjima Kantona, unutar i na rubnim područjima sela. Treća kategorija prioriteta uglavnom je raspoređena u brdsko-planinskim područjima. U sjevernom i središnjem dijelu Kantona zbog neprohodnosti terena protutenkovske mine su manje zastupljene, dok se u južnom dijelu broj protutenkovskih mina povećava. Inače u čitavom Kantonu prevladavaju protupješadijske mine. Sada su na području Kantona, u funkciji dva TUN-tima, Federalne uprave za civilnu zaštitu i to jedan tim za razminiranje sumnjivih površina i jedan tim za uništavanje pronađenih ubojnih sredstava -NUS -a.²⁸

---

²⁸ Vlada HNK, "Procjena ugroženosti područja Hercegovacko – Neretvanskog kantona od prirodnih i drugih nesreća", 2016., str. 82.

Tabela 3. Komparacija HNK sa ostalim kantonima

Administrativni nivo	I kategorija km ²	II kategorija km ²	III kategorija km ²	Ukupno km ²	Kasetna municija km ²
UNSKO SANSKI	38.39	36.35	18.97	93.47	0.00
POSAVSKI	3.11	9.63	1.86	14.60	0.00
TUZLANSKI	14.04	18.14	45.96	78.14	0.34
ZENIČKO DOBOJSKI	27.77	11.67	72.94	112.38	0.50
BOSANSKO PODRINJSKI	3.01	8.15	32.89	44.05	0.00
SREDNJE BOSANSKI	24.52	38.91	47.34	110.77	0.01
HERCEGOVAČKO NERETVANSKI	13.47	24.55	106.94	144.97	0.01
ZAPADNO HERCEGOVAČKI	0.00	0.00	0.82	0.82	0.00
SARAJEVO	14.63	11.71	26.71	53.05	0.23
KANTON 10	9.22	12.22	53.59	75.03	0.11
FEDERACIJA BIH	148.16	171.33	408.02	727.28	1.20
BRČKO DISTRIKT	0.90	9.20	2.81	12.90	0.00
REPUBLIKA SRPSKA	57.73	64.48	60.00	182.20	0.26
BOSNA I HERCEGOVINA	206.79	245.01	470.82	922.37	1.45

Izvor: Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini, "Plan deminiranja u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu", 2022., str. 6.

Kao što je moguće vidjeti, sumnjive površine u Bosni i Hercegovini moguće je podijeliti na kantone. Kada se isti promatraju, vidljivo je da HNK u ukupnoj sumnjivoj površini prednjači u odnosu na druge kantone (144,97 km²). Ovo je alarmantno stanje koje se mora mjenjati i na kojemu je potrebno raditi.

III DIO – EMPIRIJSKI DIO

6. REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

6.1. Opis istraživanja

U ovom dijelu rada nalaze se rezultati empirijskog istraživanja u kojemu će se predstaviti koje su to opasnosti od neeksplozivnih ubojitih sredstava, te kako riješiti, odnosno prevenirati opasnosti koje dolaze od navedenog. Kroz istraživanje će se ispitati da li su ispitanici imali negativna iskustva u kontekstu razmatrane problematike, te koje su posljedice zabilježene na razmatranom uzorku.

U uzorku se nalazi 50 ispitanika. Osnovni kriteriji uzorkovanja su:

- da je ispitanik iz Hercegovačko – neretvanskog kantona
- da je ispitanik ili neko iz njegovog okruženja/porodice imao iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima.

Istraživanje, odnosno prikupljanje podataka je izvršeno dopisno – ispitanicima je dostavljen anketni upitnik, koji je bio postavljen na platformu Google Forms. Nakon što je prikupljen odgovarajući broj odgovora, analiza podataka je mogla da bude započeta.

Anketni upitnik se sastojao od sljedećih grupa pitanja:

- sociodemografska pitanja (spol, dob, obrazovanje, mjesečna primanja....)
- pitanja koja se odnose na iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima;
- pitanja koja se odnose na strah od neeksplozivnih ubojitih sredstava.

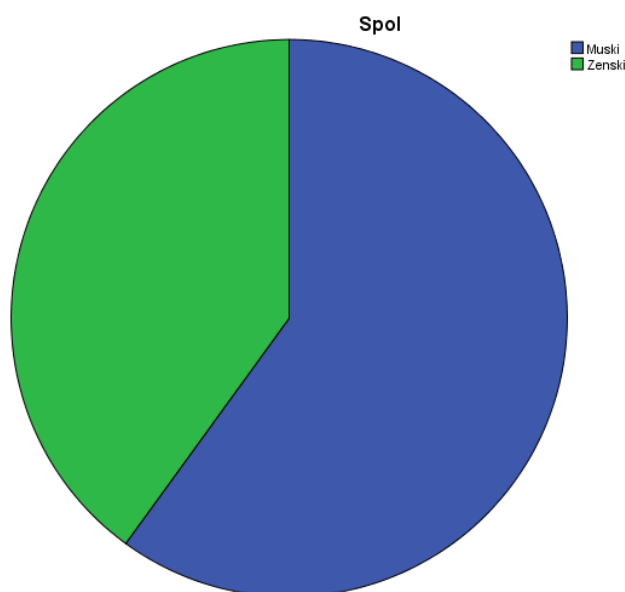
6.2. Prezentacija rezultata istraživanja

Tabela 4. Spol ispitanika

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Muski	30	60.0	60.0	60.0
Zenski	20	40.0	40.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 1. Spol ispitanika

Izvor: Autor rada

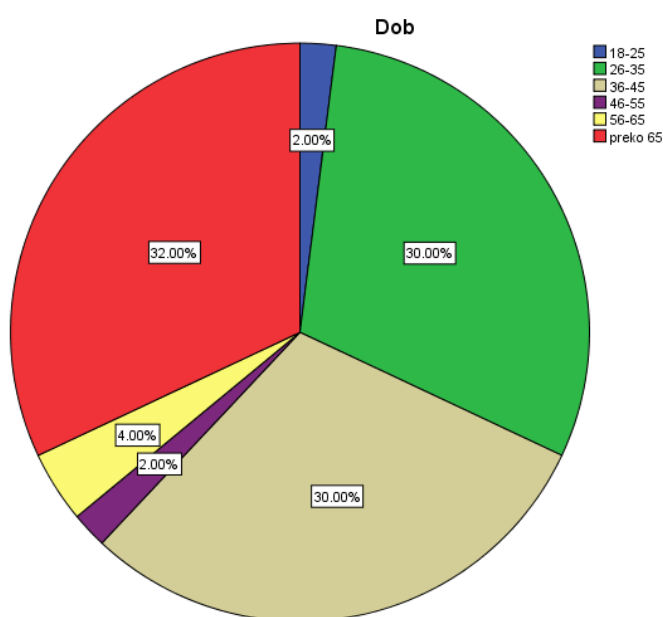
Od ukupnog broja ispitanika, 60% njih su osobe muškog spola, dok je 40% ispitanika ženskog spola.

Tabela 5. Dob ispitanika

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
18-25	1	2.0	2.0	2.0
26-35	15	30.0	30.0	32.0
36-45	15	30.0	30.0	62.0
46-55	1	2.0	2.0	64.0
56-65	2	4.0	4.0	68.0
preko 65	16	32.0	32.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 2. Dob ispitanika

Izvor: Autor rada

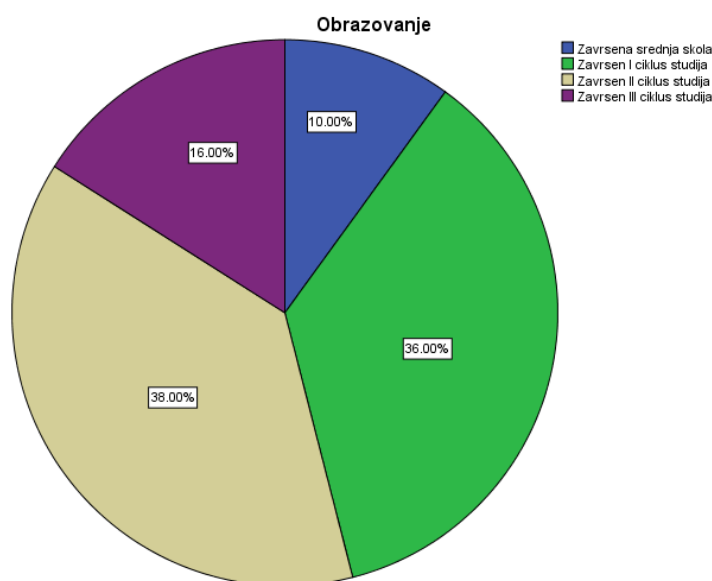
Od ukupnog broja ispitanika, najveći broj njih se nalazi u kategoriji preko 65 godina (32%) ispitanika, a potom slijede oni koji se nalaze u kategoriji od 26 do 35 godina, i od 36 do 45 godina, tačnije po 30% ispitanika u obe kategorije. Najmanje ispitanika se nalaze u kategoriji od 56 do 65 godina (4%), te u kategoriji od 18 do 25 godina (2%) i od 46 do 55 godina (2%).

Tabela 6. Obrazovanje ispitanika

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Završena srednja skola	5	10.0	10.0	10.0
Završen I ciklus studija	18	36.0	36.0	46.0
Završen II ciklus studija	19	38.0	38.0	84.0
Završen III ciklus studija	8	16.0	16.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 3. Obrazovanje ispitanika

Izvor: Autor rada

Od ukupnog broja ispitanika, najviše je onih koji imaju završen II ciklus studija (38% ispitanika), i onih koji imaju završen I ciklus studija (36% ispitanika). Najmanje je onih koji imaju završen III ciklus studija (16% ispitanika), i onih sa završenom srednjom stručnom spremom (10% ispitanika).

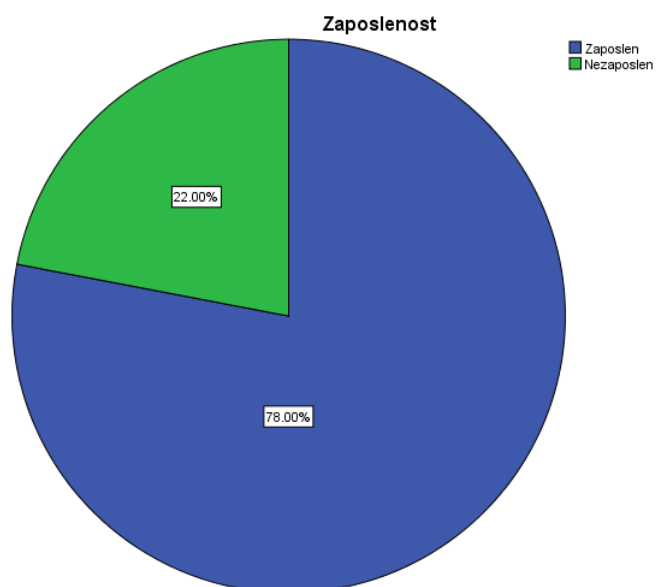

Tabela 7. Zaposlenost ispitanika

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Zaposlen	39	78.0	78.0	78.0
Nezaposlen	11	22.0	22.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 4. Zaposlenost ispitanika

Izvor: Autor rada

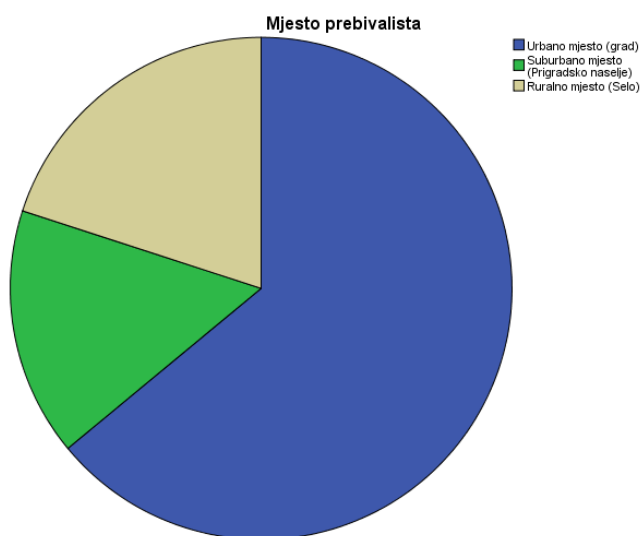
Kada je zaposlenost u pitanju, na bazi prethodbnih grafikona evidentno je da je najveći broj ispitanika zaposlen (78% ispitanika), dok je svega 22% ispitanika trenutno nezaposleno.

Tabela 8. Mjesto prebivališta ispitanika

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Urbano mjesto (grad)	32	64.0	64.0	64.0
Suburbano mjesto (Prigradsko naselje)	8	16.0	16.0	80.0
Ruralno mjesto (Selo)	10	20.0	20.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 5. Mjesto prebivališta ispitanika

Izvor: Autor rada

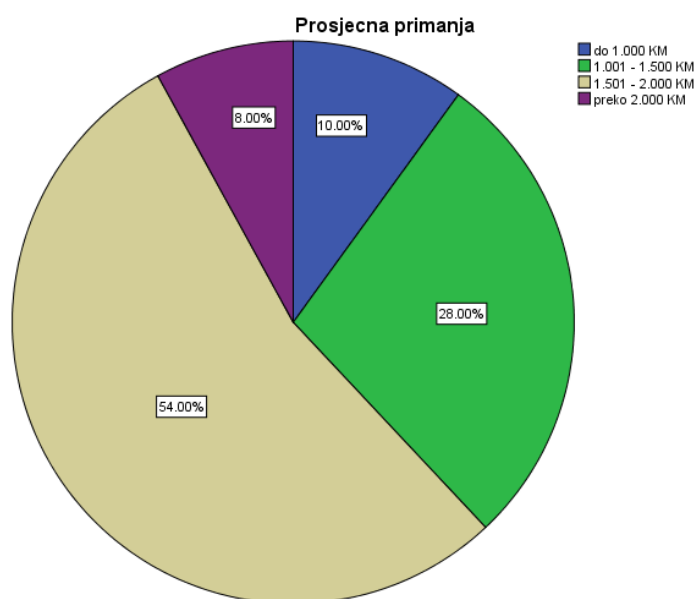
Mjesto prebivališta ispitanika je također, prethodno analizirano, i moguće je vidjeti kako najveći broj ispitanika, čak 64% njih imaju mjesto prebivališta u gradu, dok samo 20% njih živi u ruralnom naselju, odnosno na selu. Također, 16% ispitanika živi u prigradskom naselju.

Tabela 9. Prosječna primanja ispitanika

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
do 1.000 KM	5	10.0	10.0	10.0
1.001 - 1.500 KM	14	28.0	28.0	38.0
1.501 - 2.000 KM	27	54.0	54.0	92.0
preko 2.000 KM	4	8.0	8.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 6. Prosječna primanja ispitanika

Izvor: Autor rada

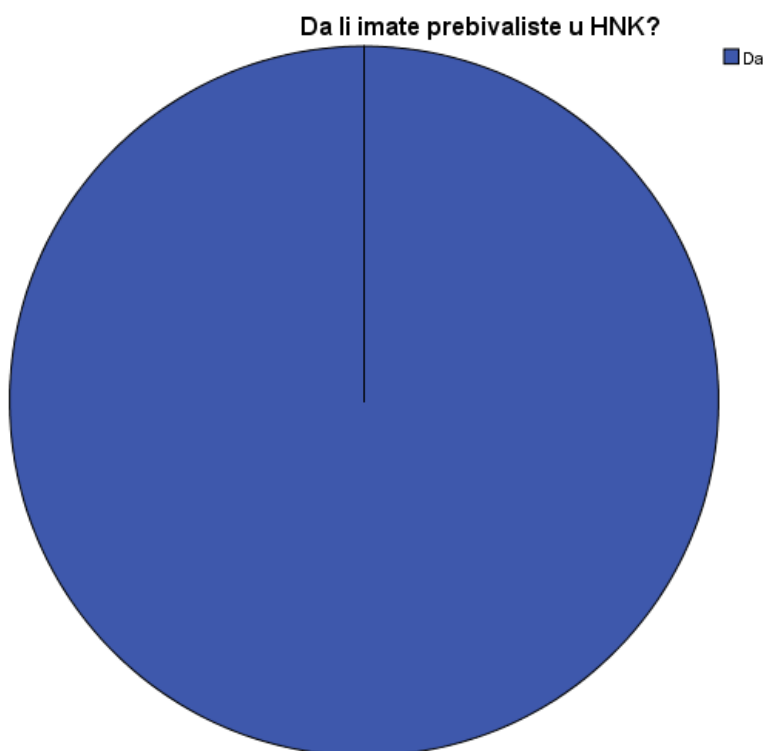
Od ukupnog broja ispitanika, najviše njih, čak 54% ima mjesečna primanja od 1.501 do 2.000 KM, a zatim slijede oni koji imaju mjesečna primanja od 1.001 KM do 1.500 KM. Najmanje je onih koji imaju primanja do 1.000 KM (10% ispitanika), i onih preko 2.000 KM (8% ispitanika).

Tabela 10. Prebivalište u Hercegovačko – neretvanskom kantonu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Da	50	100.0	100.0	100.0

Izvor: Autor rada

Grafikon 7. Prebivalište u Hercegovačko – neretvanskom kantonu

Izvor: Autor rada

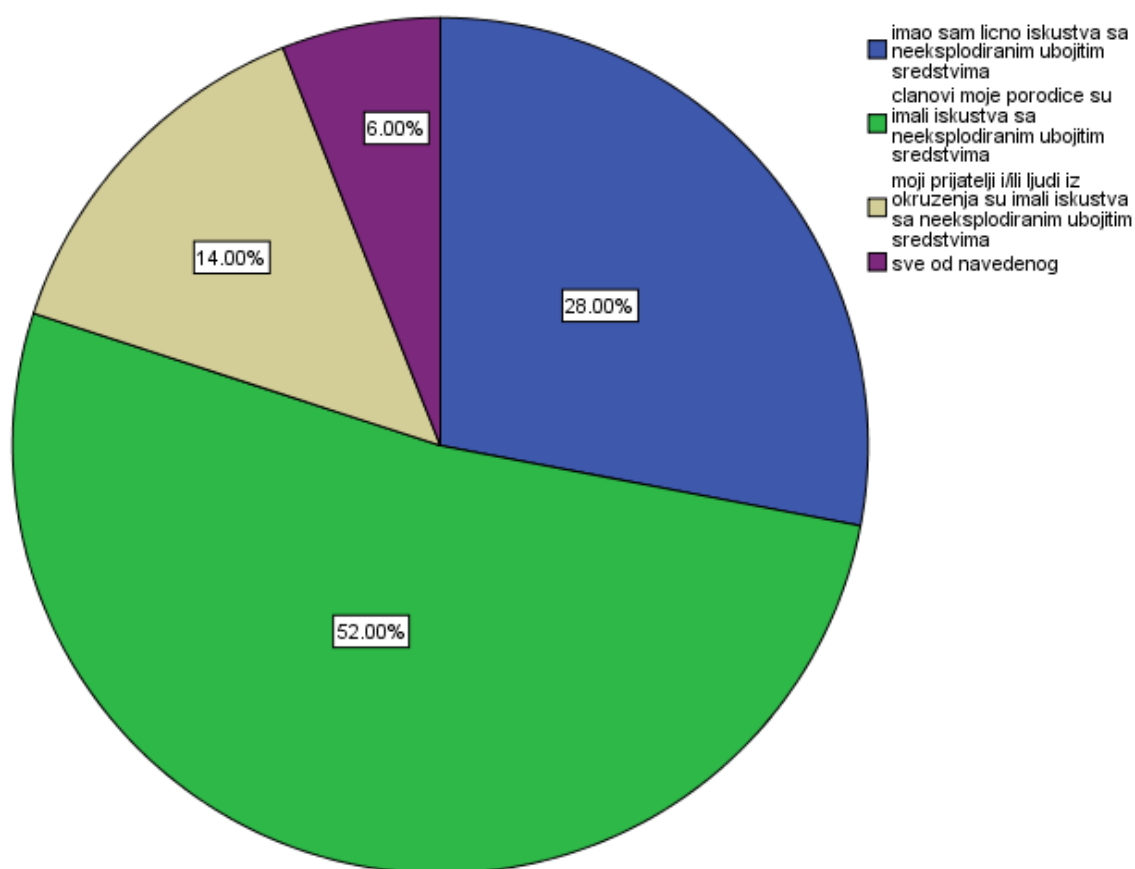
Kao što je vidljivo iz prethodnog grafikona, svi ispitanici koji se nalaze u uzorku su građani Bosne i Hercegovine sa prebivalištem u Hercegovačko – neretvanskom kantonu, odnosno 100% njih. Ovim se utvrđuje da je jedan od osnovnih kriterija procesa uzorkovanja zadovoljen.

Tabela 11. Iskustvo sa NUS

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
imao sam licno iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima	14	28.0	28.0	28.0
clanovi moje porodice su imali iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima	26	52.0	52.0	80.0
moji prijatelji i/ili ljudi iz okruzenja su imali iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima	7	14.0	14.0	94.0
sve od navedenog	3	6.0	6.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 8. Iskustvo sa NUS

Izvor: Autor rada

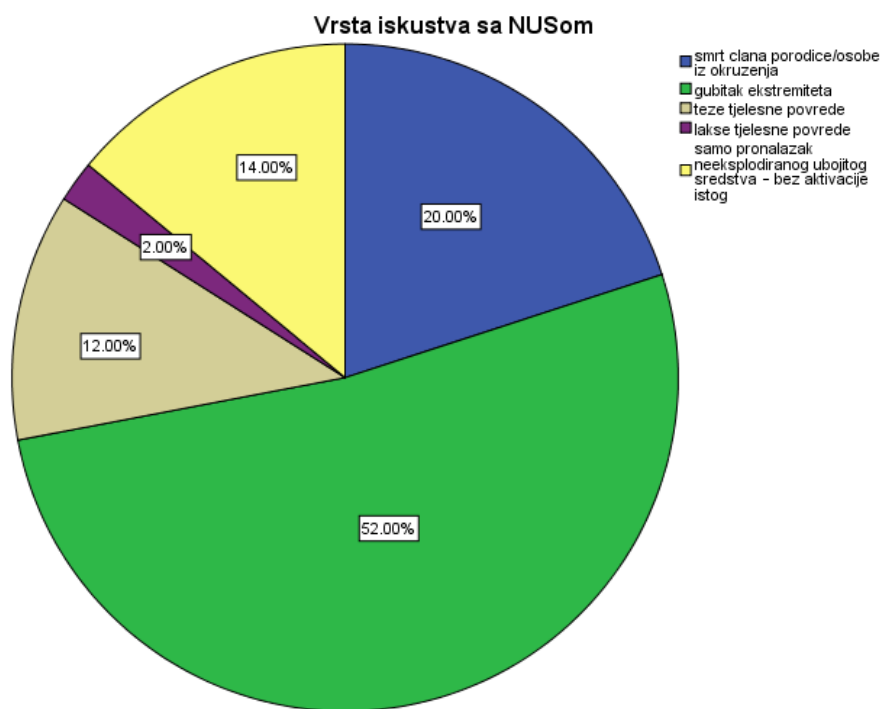
Od ukupnog broja ispitanika, njih 52% je navelo kako su članovi njihove porodice imali iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima, dok je 28% ispitanika imalo lično iskustvo sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima. Također, 14% ispitanika je navelo kako su njihovi prijatelji ili poznanici imali iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima, dok je 6% njih imali označilo odgovor „sve od navedenog“. Ovim se potvrđuje da je uzorak relevantan, jer su svi ispitanici koji se nalaze u uzorku imali neku vrstu iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima, te su svi (kako je navedeno na grafikonu ranije) građani Hercegovačko – neretvanskog kantona.

Tabela 12. Vrsta iskustva

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
smrt člana porodice/osobe iz okruženja	10	20.0	20.0	20.0
gubitak ekstremiteta	26	52.0	52.0	72.0
teže tjelesne povrede	6	12.0	12.0	84.0
lakše tjelesne povrede	1	2.0	2.0	86.0
samo pronalazak neeksplozivnog ubojitog sredstva – bez aktivacije istog	7	14.0	14.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 9. Vrste iskustva sa NUSom

Izvor: Autor rada

Od ukupnog broja ispitanika, najviše njih (ili ljudi iz njihovog okruženja) je imalo kao posljedicu neeksplozivnih ubojitih sredstava, gubitak ekstremiteta, u čak 52% slučajeva. Nakon toga, u 20% slučajeva zabilježena je smrt člana porodice ili pak osobe iz okruženja kao posljedica NUS – a. Dalje, 14% ispitanika je imalo iskustvo da pronade neeksplozivno ubojito

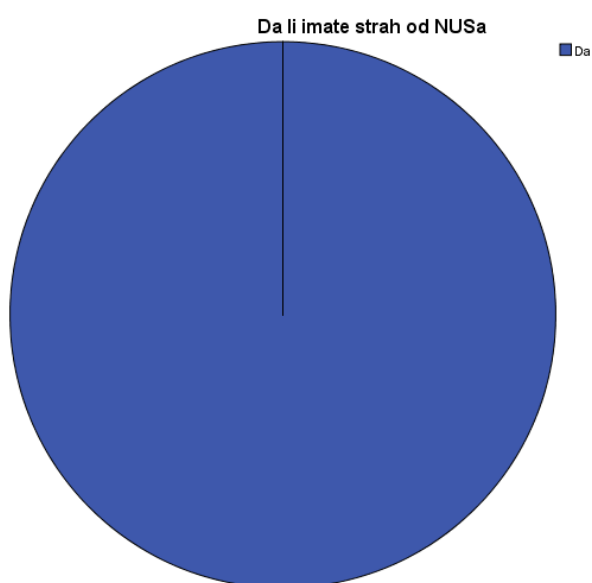
sredstvo, koje nije aktivirano, nego je po pronalasku sanirano, a 12% ispitanika je zadobilo teže tjelesne povrede. Samo 2% ispitanika je nakon iskustva sa NUS – om dobilo lakše tjelesne povrede.

Tabela 13. Strah od neeksplozivnih ubojitih sredstava

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Da	50	100.0	100.0	100.0

Izvor: Autor rada

Grafikon 10. Strah od neeksplozivnih ubojitih sredstava

Izvor: Autor rada

Svi ispitanici koji se nalaze, u uzorku, dakle 100% njih, ima strah od neeksplozivnih ubojitih sredstava, što je i logično, shodno prethodno pojašnjenom iskustvu ispitanika sa NUS – om.

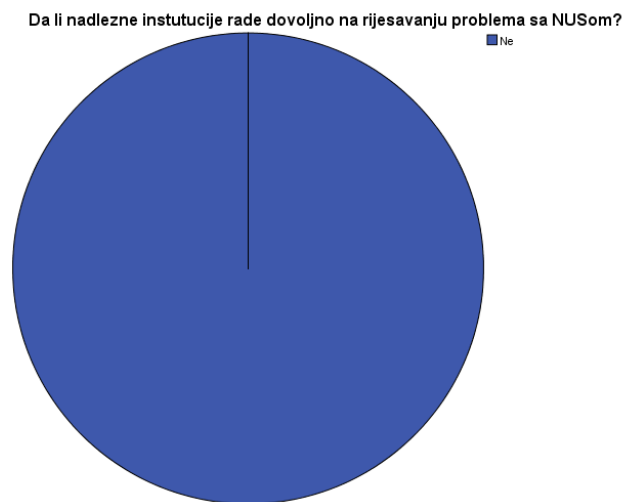

Tabela 14. Rad nadležnih institucija

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Ne	50	100.0	100.0	100.0

Izvor: Autor rada

Grafikon 11. Rad nadležnih institucija

Izvor: Autor rada

Ukupno 100% ispitanika koji se nalaze u uzorku nije zadovoljno načinom rada nadležnih institucija kada je u pitanju saniranje neeksplozivnih ubojitih sredstava na području Hercegovačko – neretvanskog kantona.

Tabela 15. Potreba za kontinuiranim provodjenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Da	50	100.0	100.0	100.0

Izvor: Autor rada

Grafikon 12. Potreba za kontinuiranim provodjenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva

Izvor: Autor rada

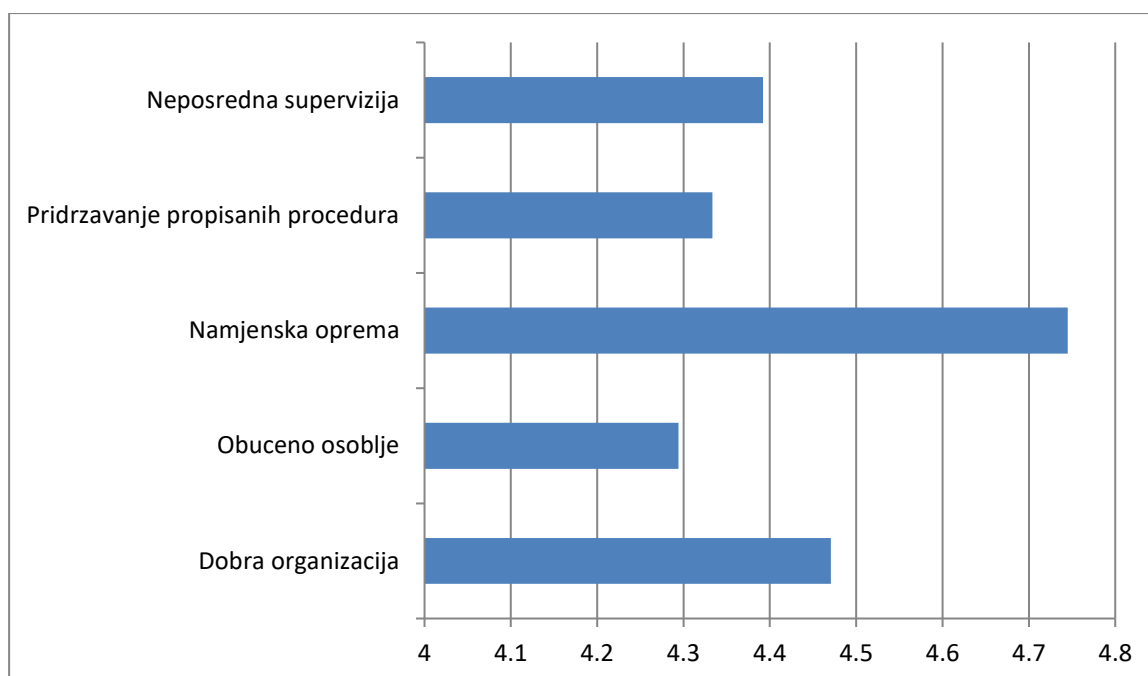
Od ukupnog broja ispitanika, njih 100% smatra da postoji potreba za provođenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva. Na bazi ovog, može se zaključiti da je pomoćna hipoteza, koja je glasila: „Dugoročno smanjenje rizika od mina može se efikasno i provjereno postići samo kontinuiranim provođenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva zaostala iz rata“ potvrđena.

Tabela 16. Faktori koji opredjeljuju sigurno i efikasno izvršenje operacija UES-a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Dobra organizacija	50	1.00	5.00	4.4706	1.00703
Obuceno osoblje	50	1.00	5.00	4.2941	1.02556
Namjenska oprema	50	2.00	5.00	4.7451	.71675
Pridrzavanje propisanih procedura	50	1.00	5.00	4.3333	1.36626
Neposredna supervizija	50	1.00	5.00	4.3922	1.07849
Valid N (listwise)	50				

Izvor: Autor rada

Grafikon 13. Faktori koji opredjeljuju sigurno i efikasno izvršenje operacija UES-a

Izvor: Autor rada

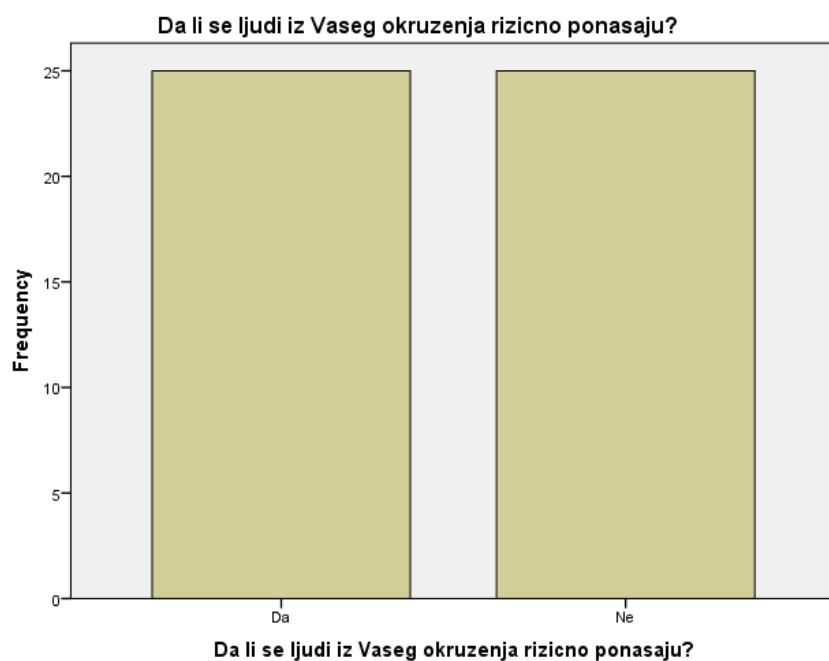
Istraživanjem je utvrđeno da su sve navedene stavke, kao što su dobra organizacija, obučeno osoblje, namjenska oprema, pridržavanje propisanih procedura kao i neposredna supervizija, važne za efikasno rješavanje problema sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima. U kontekstu prethodno navedenog, može se zaključiti da je generalna hipoteza: “Dobra organizacija, obučeno osoblje, namjenska oprema, pridržavanje važećih operativnih procedura i neposredna supervizija su garancija sigurnog i efikasnog izvršenja operacija UES-a, koje daje povjerenje, kako osoblju uključenom u operacije UES-a, tako i stanovništvu i donatorima“ potvrđena. Ipak, vrijedno je napomenuti i da je namjenska oprema najvrjedniji resurs ovog procesa, ali svaka od stavki koja je analizirana ima prosječnu ocjenu približno 5.00.

Tabela 17. Rizično ponašanje

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Da	25	50.0	50.0	50.0
Ne	25	50.0	50.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 14. Rizično ponašanje

Izvor: Autor rada

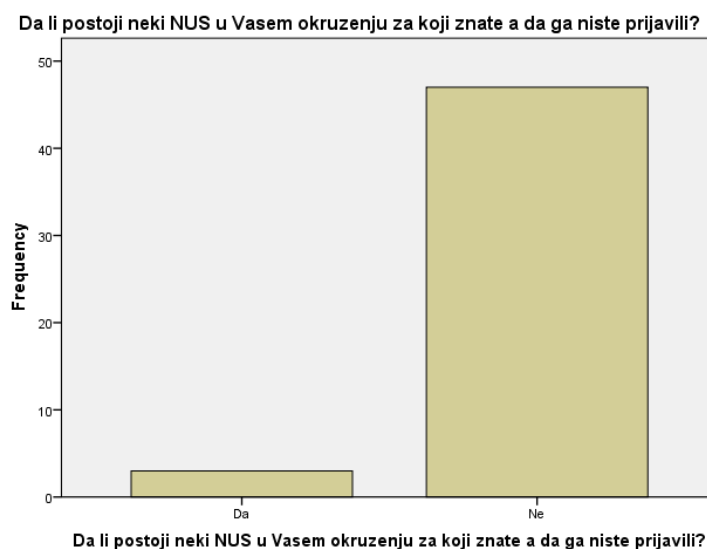
Rezultati istraživanja ukazuju na to da čak polovina ispitanika (50%) uočava da se ljudi iz njihovog okruženja rizično ponašaju u blizini neeksplozivnih ubojitih sredstava. Dakle, veoma lako se prepuštaju okruženju, i ne mare za sve opasnosti koje mogu da donesu upravo ove naprave. Ovakvo ponašanje može da bude indikator manjka edukacije i nedostatka shvatanja šta sve predstavljaju neeksplozivna ubojita sredstva.

Tabela 18. Da li postoji NUS u Vašem okruženju za koji znate, a da ga niste prijavili?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Da	3	6.0	6.0	6.0
Ne	47	94.0	94.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 15. Da li postoji NUS u Vašem okruženju za koji znate, a da ga niste prijavili?

Izvor: Autor rada

Rezultati koji su zabilježeni na prethodnom pitanju su krajnje alarmantni. Evidentno je da postoje čak tri osobe u uzorku koje znaju da u okruženju postoje određena neeksplozirana ubojita sredstva, ali da nisu reagovali, odnosno da nisu ništa uradili po tom pitanju. U nastavku je postavljeno pitanje ovim osobama: Zašto to nisu uradili? Zašto nisu prijavili NUS za koji znaju da postoji? I da li namjeravaju?

Tabela 19. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje “Da”, da li znate kako postupiti?

		Frequenc y	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Da	1	2.0	33.3	33.3
	Nisam siguran	2	4.0	66.7	100.0
	Total	3	6.0	100.0	
Missing	System	47	94.0		
Total		50	100.0		

Izvor: Autor rada

Dakle, kao što se vidi prethodno, čak 2 ispitanika nisu sigurni kako da postupe u kontekstu neeksplozivnih ubojitih sredstava, što je signal manjka informisanosti. Sa druge strane, samo 1 ispitanik zna kako postupiti, i ima namjeru da to uradi u bližoj budućnosti.

Tabela 20. Iskustvo sa minskim poljem

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Da	9	18.0	18.0	18.0
Ne	41	82.0	82.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

Izvor: Autor rada

Grafikon 16. Iskustvo sa minskim poljem

Izvor: Autor rada

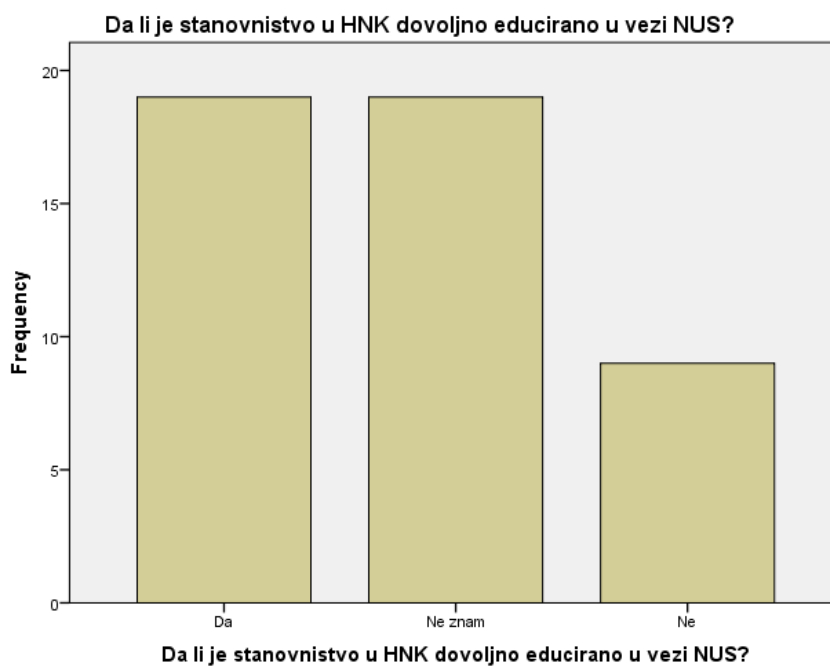
Od ukupnog broja ispitanika, čak 9 ispitanika je imalo iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima (18%). Sa druge strane, ostatak ispitanika u uzorku nije imalo iskustvo sa minskim poljem.

Tabela 21. Edukacija o NUS u HNK

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Da	19	38.0	40.4	40.4
	Ne znam	19	38.0	40.4	80.9
	Ne	9	18.0	19.1	100.0
	Total	47	94.0	100.0	
Missing	System	3	6.0		
Total		50	100.0		

Izvor: Autor rada

Grafikon 17. Edukacija o NUS u HNK

Izvor: Autor rada

Čak 18% ispitanika smatra da edukacija o NUS nije dovoljna u HNK i da je potrebno uraditi određene izmjene u ovom kontekstu. Sa druge strane, 38% njih nije sigurno, a ostatak ispitanika smatra da je sasvim dovoljna trenutna edukacija o NUS – u i da u ovom kontekstu nije potrebno uvoditi određene promjene.

6.3. Ograničenja istraživanja

U ovom dijelu navesti će se neka od osnovnih ograničenja procesa istraživanja. Osnovna ograničenja su:

- koncipiranje uzorka;
- pronalazak osoba koje su imale iskustva sa NUS – om;
- pronalazak osoba koje su u HNK;
- pronalazak osoba koje imaju želju za odgovoranjama na pitanja koja su postavljena u anketnom upitniku;
- pristup statističkom paketu SPSS;
- analiza i interpretacija podataka.

6.4. Prijedlozi za dalja istraživanja

Neki od prijedloga za dalja istraživanja su:

- istražiti koliko je strah od neeksplozivnih ubojitih sredstava povezan za poslovnim i drugim performansama ispitanika;
- istražiti koliko je strah od neeksplozivnih ubojitih sredstava povezan za sposobnosti za učenje;
- istražiti koliko posljedice od neeksplozivnih ubojitih sredstava imaju utjecaj na socijalne i druge sposobnosti za ispitanike;
- istražiti rezultate djelovanja BHMIC – a i uporediti sa strategijom Ministarstva odbrane BiH i Oružanih snaga Bosne i Hercegovine.

7. SMJERNICE ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA NEEKSPLODIRANIH UBOJNIH SREDSTAVA U HNK

U ovom dijelu rada napraviti će se nekoliko smjernica koje mogu da olakšaju rad BHMAC – a u HNK, kako bi se smanjio rizik po lokalno stanovništvo.

1. Neophodno je intenzivirati saradnju nadležne institucije – Ukoliko ne postoji saradnja nadležne institucije sa stanovništvom, teško je prevenirati i raditi na otklanjanju problema koji proističu iz neeksplodiranih ubojitih sredstava.
2. Edukacija – u kontekstu edukacije, ona mora biti obostrana. Sa jedne strane, neophodno je da se upute sve ciljne skupine (strijeli ljudi, djeca, srednja dob) u sve opasnosti koje dolaze iz oblasti neeksplodiranih ubojitih sredstava. Sa druge strane, neophodno je kontinuirano ulagati u edukaciju osoblja koje radi aktivnosti deminiranja okoline i slično, kako bi se unaprijedila životna sredina i kako bi ona postala kvalitetnija.
3. Postavljanje znakova za opasnost od mina i aktivnosti lokalnih – mjesnih zajednica – Iako je pitanje deminiranja državno pitanje ne smije se podcjeniti rad lokalnih mjesnih zajednica koje mogu u velikoj mjeri doprinijeti informisanju stanovništva o svim opasnostima koje vrebaju iz okoline u kontekstu neeksplodiranih ubojitih sredstava.
4. Poboljšanje uslova rada djelatnicima BHMAC – a – samo dovoljno motivirani radnici mogu adekvatno da obavljaju posao deminiranja.
5. Kontinuirano ulagati u opremu i raditi na osvježavanju propisa iz ove oblasti u skladu sa direktivama Evropske Unije.

8. ZAKLJUČAK

Na samom kraju rada potrebno je dati određena zaključna razmatranja. Prije svega, potrebno je navesti da se kroz rad pokušao dati osvrt na osnovne elemente koji se odnose na neeksplozirana ubojita sredstva, njihov značaj i opasnosti koje proizilaze iz njih. Također, kroz rad je napravljen kako teorijski, tako i empirijski osvrt vezano za pomenutu tematiku.

Neeksplozirana ubojita sredstva predstavljaju jednu od najvećih opasnosti za ljude, koji mogu da nastradaju od istih, da izgube svoje živote, ekstremitete, da zadobiju lakše ili teže tjelesne povrede i sl. S obzirom da je tako, može se reći da je riječ o tematici kojoj je neophodno ozbiljno pristupiti i koju je važno detaljno istražiti. Neeksplozirana ubojita sredstva predstavljaju nažalost, nasljeđe iz ratova najčešće., a nalaze se na skrivenim mjestima, baš tamo gdje se građani najmanje nadaju da će ih zateći.

S obzirom na to da je država Bosna i Hercegovina imala rat, koji nije tako davno završio (iako je skoro 30 godina prošlo od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma), ova država je bogata upravo neeksploziranim ubojitim sredstvima, koja u velikoj mjeri opredjeljuju način ponašanja i kretanja građana. Neposredno nakon rata, utvrđeno je da na brojnim lokacijama su ostavljena ova sredstva, te je tada pristupljeno procesu deminiranja, koji je potrajao nekoliko godina. Ipak, kako je ranije naglašeno, riječ je o skrivenim, često i nepristupačnim terenima na kojima se ova sredstva nalaze, pa stoga, još uvijek na teritoriji Bosne i Hercegovine se nalaze ova sredstva.

Važno je naglasiti da u Bosni i Hercegovini postoje definisani zakoni, koji su u službi građana, koji treba da budu zaštićeni od bilo kakvog utjecaja neeksploziranih ubojitih sredstava. Također, na čelu organizacije za borbu protiv istih je državno tijelo BHMACH, koje je već poduzelo brojne mjere kako bi se ovaj problem riješio. Pored vlastite strategije djelovanja, ovo tijelo je usklađeno sa strategijom Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine, i strategijom Oružanih snaga Bosne i Hercegovine.

U empirijskom dijelu rada ukazalo se na određene, veoma važne momente, koji se odnose na građane Hercegovačko – neretvanskog kantona/županije. Prije svega, došlo se do saznanja da građani često nisu dovoljno educirani o neeksploziranim ubojitim sredstvima, da ih ponekada i olako shvataju, ali najčešće oni koji su imali bilo kakva iskustva sa istima, imaju veliki strah od njih. Također, jasno je evidentirano i to da je dio ispitanika u uzorku svjedočio i smrtnom ishodu ljudi iz bližeg okruženja, kao uzroku NUS – a. Ovo je alarmantno, i neminovno je raditi na ovoj problematici što više. Prije svega, neophodno je podignuti stepen edukacije, i raditi više na umrežavanju lokalnog stanovništva sa nadležnim institucijama, kako bi se prevenirale nove nesreće.

Istraživanjem je utvrđeno da dobra organizacija, obučeno osoblje, namjenska oprema, pridržavanje važećih operativnih procedura i neposredna supervizija su garancija sigurnog i efikasnog izvršenja operacija UES-a, te da dugoročno smanjenje rizika od mina može se efikasno i provjereno postići samo kontinuiranim provođenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva zaostala iz rata. Drugim riječima, istraživačke hipoteze su potvrđene.

Ova tematika veoma je atraktivna, te je sigurno da u godinama koje dolaze, još više će se govoriti o istoj, kako bi se prevenirao gubitak ljudskih života.

LITERATURA

Knjige, članci i zakonski izvori:

1. Barišić S., „Konstrukcija alata za razminiranje”, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet strojarstva i brodogradnje, 2017.
2. Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini, „Izveštaj o protivminskom djelovanju za 2020. godinu”, 2020.
3. Čerina J., „Doprinos hrvatskog tiska promociji međunarodne kampanje protiv mina”, Medijske studije Media studies 2. (3-4), 2011.
4. Dasović D., “Djelovanje požara na područjima zagađenim minsko - eksplozivnim sredstvima”, Sveučilište u Karlovcu, 2017.
5. Doswald-Beck L., Herby P., Dorais-Slakmon J., “Basic Facts: the human cost of landmines”, ICRC, 2019.
6. Federal Advisory Committee for the Development of Innovative Technologies USA, Unexploded Ordnance (UXO): An Overview, 1996.
7. Huseinbašić Ć., “Civilna zaštita u sistemu sigurnosti”, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2015.
8. Hussein N., „The Hidden Dangers of Land Mines”, Encyclopaedia Britannica, 2023.
9. International Monetary Fund, „About one third of all landmine casualties are children”, 2018.
10. Istraživački projekat, “Analiza sistema postavljanja prioriteta u protuminskim akcijama u Bosni i Hercegovini i prijedlozi za njegovo unaprijeđenje”, Finalni izvještaj, 2015.
11. Komisija za deminiranje u BiH, Centar za uklanjanje mina u BiH, “Standard za protivminske akcije u BiH - Poglavlje 3. tehničko izviđanje u procesu vraćanja površine (land release)”, Sarajevo, 2016.
12. Lisica D., “Upravljanje rizicima u planiranju protuminskih akcija”, 2016.
13. Ministarstvo građenja i prostornog uređenja HNK, Zavod za prostorno uređenje i zaštitu okoliš, “Prostorni plan Hercegovačko-Neretvanskog kantona”, 2021.
14. Roseg V., “Naučiti živjeti s opasnošću od mina i eksplozivnih ostataka iz rata”, Hrvatski crveni križ, 2015.
15. Strategija protivminskog djelovanja Bosne i Hercegovine, 2009 – 2019, donešena 2008.
16. Sudžuković A., „Uloga Federalne uprave civilne zaštite u zaštiti i spašavanju od neeksplozivnih ubojnih sredstava u Federaciji Bosne i Hercegovine”, Univerzitet u Sarajevu Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2021.

17. Tucak Z., Kosovel V., “Miniranost, čimbenik biološke i gospodarske depresije lovištima Hrvatskih šuma d.o.o.”, Šumarski list br. 9–10, CXXIX, 2005.
18. Vlada HNK, “Procjena ugroženosti područja Hercegovačko – Neretvanskog kantona od prirodnih i drugih nesreća”, 2016.
19. Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća, Službene novine Federacije BiH, br. 39/03, 22/06 i 43/10.
20. Zakon o deminiranju Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj 5/02
21. Zakon o protivminskom djelovanju u Bosni i Hercegovini., Ministarstvo civilnih poslova, 2012.

Web stranice:

1. www.bhmac.org
2. www.dovidka.info
3. www.euforbih.org
4. www.klix.ba
5. www.mod.gov.ba
6. www.vecernji.ba
7. www.enciklopedija.com

PRILOG 1. ANKETNI UPITNIK

Anketni upitnik

*Poštovani, molim Vas da odgovorite na anketni upitnik koji dostavljam u prilogu. Pitanja koja se nalaze u anketnom upitniku biti će iskorištena isključivo u svrhe izrade Magistarskog rada. Garantujem anonimnost podataka.
Unaprijed se zahvaljujem!*

1. Spol:
  - a. Muški
  - b. Ženski
2. Dob:
  - a. 18 – 25 godina
  - b. 26 – 35 godina
  - c. 36 – 45 godina
  - d. 46 – 55 godina
  - e. 56 – 65 godina
  - f. preko 65 godina
3. Obrazovanje:
  - a. Završena Srednja škola
  - b. Završen I ciklus studija
  - c. Završen II ciklus studija
  - d. Završen III ciklus studija
4. Zaposlenost:
  - a. Zaposlen
  - b. Nezaposlen
5. Mjesto prebivališta:
  - a. Urbano mjesto (Grad)
  - b. Suburbano mjesto (Prigradsko naselje)
  - c. Ruralno mjesto (Selo)
6. Prosječna primanja Vašeg domaćinstva:
  - a. do 1.000 KM
  - b. 1.001 – 1.500 KM
  - c. 1.501 – 2.000 KM
  - d. više od 2.000 KM

7. Da li imate prebivalište u Hercegovачko – neretvanskom kantonu?
- Da
  - Ne
8. Označite tačnu tvrdnju (ili više njih)
- imao sam licno iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima
  - članovi moje porodice su imali iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima
  - moji prijatelji i/ili ljudi iz okruženja su imali iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima
  - sve od navedenog
9. Opišite vrstu iskustva sa neeksplozivnim ubojitim sredstvom:
- smrt člana porodice/osobe iz okruženja
  - gubitak ekstremiteta
  - teške tjelesne povrede
  - lakše tjelesne povrede
  - samo pronalazak neeksplozivnog ubojitog sredstva – bez aktivacije istog
10. Dali imate strah od neeksplozivnih ubojitih sredstava?
- Da
  - Ne
11. Da li smatrate da nadležne institucije u HNK/Z, na nivou FBiH ili države BiH rade dovoljno na rješavanju problema neeksplozivnih ubojitih sredstava?
- Da
  - Ne
12. Da li je po Vašem mišljenju postoji potreba za kontinuiranim provođenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva?
- Da
  - Ne

13. Označi sljedeće stavke ocjenom od 1 do 5 (koliko su važne po Vašem mišljenju u procesu rješavanja problema sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima; 1 – najlošija ocjena; 5 – najbolja ocjena):

Tvrdnje	1	2	3	4	5
dobra organizacija					
obučeno osoblje					
namjenska oprema					
pridržavanje važećih operativnih procedura					
neposredna supervizija					

14. Da li smatrate da postoje ljudi u Vašem okruženju koji se rizično ponašaju?

- a. Da
- b. Ne

15. Da li trenutno postoji neki neneksplozivni objekat za koji znate da postoji u Vašem okruženju, a koji niste prijavili?

- a. Da
- b. Ne

16. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje „Da“, da li znate kako postupiti?

- a. Da
- b. Nisam siguran
- c. Ne znam

17. Da li ste imali iskustva sa minskim poljem?

- a. Da
- b. Ne

18. Da li smatrate da je stanovništvo u HNK/Ž dovoljno educirano u vezi neeksplozivnih ubojitih sredstva?

- a. Da
- b. Ne znam
- c. Ne

PRILOG 2. POPIS SLIKA

Slika 1. Natpis “Pazi mine”	15
Slika 2. Izgled protupješačke mine	17
Slika 3. Izgled protuoklopne mine	17
Slika 4. Organizacijska struktura institucije BHMAC	26
Slika 5. Mapa mina u Bosni i Hercegovini	28

PRILOG 3. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Spol ispitanika.....	38
Grafikon 2. Dob ispitanika	39
Grafikon 3. Obrazovanje ispitanika	40
Grafikon 4. Zaposlenost ispitanika.....	41
Grafikon 5. Mjesto prebivališta ispitanika	42
Grafikon 6. Prosječna primanja ispitanika	43
Grafikon 7. Prebivalište u Hercegovačko – neretvanskom kantonu	44
Grafikon 8. Iskustvo sa NUS.....	45
Grafikon 9. Vrste iskustva sa NUSom	47
Grafikon 10. Strah od neeksplozivnih ubojitih sredstava	48
Grafikon 11. Rad nadležnih institucija.....	49
Grafikon 12. Potreba za kontinuiranim provođenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva.....	50
Grafikon 13. Faktori koji opredjeljuju sigurno i efikasno izvršenje operacija UES-a.....	51
Grafikon 14. Rizično ponašanje	52
Grafikon 15. Da li postoji NUS u Vašem okruženju za koji znate, a da ga niste prijavili?	53
Grafikon 16. Iskustvo sa minskim poljem	55
Grafikon 17. Edukacija o NUS u HNK.....	56

PRILOG 4. POPIS TABELA

Tabela 1. Žrtve neeksplozivnih ubojnih sredstava kroz godine u Bosni i Hercegovini	32
Tabela 2. Raspored sumnjivih površina u HNK	34
Tabela 3. Komparacija HNK sa ostalim kantonima.....	36
Tabela 4. Spol ispitanika	38
Tabela 5. Dob ispitanika.....	39
Tabela 6. Obrazovanje ispitanika	40
Tabela 7. Zaposlenost ispitanika	41
Tabela 8. Mjesto prebivališta ispitanika.....	42
Tabela 9. Prosječna primanja ispitanika.....	43
Tabela 10. Prebivalište u Hercegovačko – neretvanskom kantonu.....	44
Tabela 11. Iskustvo sa NUS	45
Tabela 12. Vrsta iskustva	47
Tabela 13. Strah od neeksplozivnih ubojnih sredstava.....	48
Tabela 14. Rad nadležnih institucija	49
Tabela 15. Potreba za kontinuiranim provođenjem akcija upozoravanja na mine i eksplozivna sredstva.....	50
Tabela 16. Faktori koji opredjeljuju sigurno i efikasno izvršenje operacija UES-a	51
Tabela 17. Rizično ponašanje.....	52
Tabela 18. Da li postoji NUS u Vašem okruženju za koji znate, a da ga niste prijavili?.....	53
Tabela 19. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje “Da”, da li znate kako postupiti? ..	54
Tabela 20. Iskustvo sa minskim poljem	55
Tabela 21. Edukacija o NUS u HNK	56